

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1914 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning av riksdagens år 1913 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1912.

(3:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ovan nämnda revisionsberättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:ts avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av de för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; kommande utskottet därvid att följa den ordning, som i revisionsberättelsen blivit iakttagen.

Fångvårdsstyrelsen.

§ 1.

(Rev. ber. pag. 38 och 39; utl. pag. 633 och 634.)

I berättelsen angående fångvårdsstyrelsen hava revisorerna under § 2 erinrat därom, att 1907 års statsrevisorer med anledning av besök vid Svartsjö tvångsarbetsanstalt uttalat den mening, att de å anstalten intagna fångarna, vilka dittills huvudsakligen sysselsatts med

att hugga gatsten och bereda makadam och endast till någon del använts i jordbruk, borde i betydligt större utsträckning sysselsättas med jordbruksarbete, och hade revisorerna åberopat en av fångvårdsstyrelsen i detta ämne till Kungl. Maj:ts avlåten skrivelse, i vilken styrelsen anför, bland annat, att det av fångarna bedrivna jordbruket omfattats av dem, som därtill använts, med intresse och visat sig äga en upptryckande verkan även å de genom lättja och dryckenskap ganska försöffade samt därjämte vore ägnat att höja tvångsarbetarnas förmåga av självförsörjning.

Sedermera hade riksdagen enligt skrivelse den 30 maj 1908, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medgivit, att den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av Svartsjö kungsladugård jämte angränsande lägenheter finge överlåtas till fångvården för att läggas under anstaltens eget bruk i syfte att möjliggöra att i större utsträckning än förut sysselsätta där intagna fångar med jordbruksarbete.

I detta ämne hade 1912 års statsrevisorer yttrat, att då, såvitt revisorerna kunnat inhämta, den förändring i ovannämnda tvångsarbetsfångars sysselsättning, som i överensstämmelse med riksdagens omförmälda beslut vidtagits, fördelaktigt inverkat på dessa fångars uppförande och arbetslust samt hälsa och sinnesförfattning, torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke tillfälle till liknande sysselsättning borde i avsevärd utsträckning beredas de å tvångsarbetsanstalten i Landskrona intagna fångar, vilka utgöras av de enligt lagen om lösdrivares behandling samt fattigvårdsförordningen till tvångsarbete dömda kvinnor, som icke fyllt tjugufem år.

Revisorerna, som även år 1913 besökt tvångsarbetsanstalten i Svartsjö, hade med anledning av de iakttagelser som gjorts vid besöket velat uttala den mening, att det syntes önskvärt, att åtgärder vidtoges för att bereda så många som möjligt av de å rikets tvångsarbetsanstalter intagna fångarna tillfälle till arbete i jordbruk och trädgårdsskötsel, varvid jämväl borde tagas i övervägande, huruvida sådant arbete kunde anordnas även för en del i straffanstalter intagna fångar.

Fångvårdsstyrelsen har i den 7 januari 1914 avgivet yttrande beträffande detta revisorernas uttalande anför följande:

»Med avseende härå får styrelsen meddela, att styrelsen för att lämna ökat tillfälle till trädgårdsarbete å Svartsjö jämväl åt sådana fångar, som icke äga kraft eller förutsättning att arbeta i det tyngre jordbruket, vidtagit förberedande åtgärder för att instundande vår inlägga ett mera betydande område av därtill lämplig och välbelägen jord att iordningställas för odling av trädgårdsprodukter, för vilka styrelsen tänkt sig användning, förutom till fångutspisningen, jämväl för arméns behov samt hospital med flere statens inrättningar.

I infortrat utlåtande har anstaltens direktör efter samråd med anlitad trädgårdskonsulent i frågan framhållit, att för erhållande av tillräcklig mängd kreatursgödsel för ett dylikt företag vore nödvändigt öka anstaltens ladugårdsuppsättning. Frågan om sådan tillökning har för övrigt redan länge stått på dagordningen även av den anledning, att anstaltens nuvarande kreatursstock icke står i proportion till anstaltens stora åkerareal och dess behov av gödsel för det nuvarande gårdsbruket. Styrelsen har därför ock under innevarande dag i annan underdånig skrivelse till Eders Kungl. Maj:t gjort framställning om förskotterande från fångvårdens förslagsanslag av medel till uppförande vid anstalten av en ny tillräckligt stor ladugård. Genom nådigt bifall till denna framställning skulle i fråga om anstalten å Svartsjö förutsättningen vinnas för ordnande därstädes i önskvärd omfattning av trädgårdsbruk.

Vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona har under de senare åren en mindre del av fångpersonalen kunnat sysselsättas med trädgårdsarbeten, och har styrelsen för att bereda tillfälle för flera fångar att härmed sysselsättas i underdånig skrivelse den 26 juni 1911 gjort framställning om överlämnande till anstalten av ett större jordområde, som disponeras av arméförvaltningen.

Sedan länge har styrelsen varit betänkt att även åt straffångar, som finnas lämpligen böra sysselsättas med jordbruksarbete, därtill bereda tillfälle. I anledning av straffängelsets i Stockholm läge i en del av staden, som bliver allt tätare bebyggd och där marken redan stigit högt i värde, har styrelsen för avsikt att göra underdånig framställning om dess försäljning så snart lämpliga konjunkturen yppa sig och ersättande med ett nytt fängelse, vilket skulle förläggas till därför lämplig plats å landsbygden med tillräckligt jordområde för realiserande av nämnda plan. I sådant syfte har styrelsen i skrivelse till domänstyrelsen anhållit om uppgift. Huruvida någon centralt belägen kronodomän omfattande åtminstone 500 tunnland öppen jord jämte nödig skogs- och hagmark kunde för ändamålet överlämnas till fångvårdens förvaltning ävensom å tiden då sådan överlåtelse kunde ske och betingelserna därför.

Vidare har styrelsen vidtagit förberedande åtgärd för utränande av möjligheten att förvärva något jordområde av lämplig storlek gränsande intill centralfängelset å Härlanda för därvarande fångars sysselsättande i större utsträckning med trädgårdsarbete.

Härjämte har styrelsen i samband med Växjöfängelsets omändring till centralfängelse för kvinnor avsatt ett ganska betydande tomtområde till trädgård, där de kvinnliga gemensamhetsfångarna skola vinna tillfälle till stärkande sysselsättning. Även å de markområden, som redan finnas vid en del andra fångvårdsanstalter, särskilt centralfängelserna å Långholmen och Härlanda samt tvångsarbetsanstalterna i Karlskrona och Norrköping, skola anordningar i det önskade syftet vidtagas. Vid de fångelser, som äro uteslutande cellfångelser, lär under nuvarande lagstiftning trädgårdsbruk genom fångar icke kunna drivas annat än undantagsvis, då någon cellfänge finnes böra därmed sysselsättas för motarbetande av kropps- eller själslidande, som uppkommit i följd av cellvistelsen.»

Utskottet, som livligt behjärtar det av revisorerna uttalade önskemålet beträffande utsträckt användning av jordbruksarbete för tvångsarbetsfångar och straffångar och med tillfredsställelse tagit kännedom

*Utskottets
yttrande.*

om den beredvillighet, varmed fångvårdsstyrelsen synes gå berörda önskemål till mötes, har velat vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmäla.

Arméförvaltningen.

§ 2.

(Rev. ber. pag. 90—96; utl. pag. 636—645).

I § 4 under berättelsen angående arméförvaltningen hava revisorerna beträffande *arméns kasernbyggnadsnämnd* anfört följande:

»Enligt kungl. brevet den 14 juni 1907 angående tillsättande av en kasernbyggnadsnämnd skall nämnden utgöras av en byggnadschef, som tillika är ordförande i nämnden, samt två ordinarie ledamöter.

Härjämte förordnas en extra ordinarie ledamot, vilken må av byggnadschefen eller nämnden tillkallas såväl vid förfall för ordinarie ledamot som ock då ärenden av större vikt eller omfattning föreligga till avgörande.

Ordinarie ledamot åtnjuter enligt samma kungl. brev ett årligt arvode av 2,500 à 3,000 kronor och till den extra ordinarie ledamoten utgår ersättning med 50 kronor för varje sammanträde, vari han deltagar. Därjämte är särskilt stadgat, att, därest ordinarie ledamot under ett år deltagit i mer än 50 sammanträden, han äger att för varje sammanträde därutöver uppbära 50 kronor såsom tilläggsarvode.

Det har ådragit sig revisorernas uppmärksamhet, att dessa bestämmelser så tillämpats, att extra ordinarie ledamoten i nämnden ingenjören Fr. Dahl under revisionsåret i själva verket tjänstgjort såsom ordinarie ledamot, i det att han deltagit i lika många sammanträden som någon av de ordinarie ledamöterna samt därför uppburit ersättning med 2,750 kronor.

Revisorerna hava jämväl fäst uppmärksamheten vid de jämförelsevis höga reseersättningar, som utgått till den extra ordinarie ledamoten. Enligt vad räkenskaperna utvisa, har nämligen denne vid de resor, som han vid flera tillfällen företagit för nämndens räkning, åtnjutit ett dagtraktamente av 25 kronor och dessutom särskilt arvode med 50 kronor om dagen. Hans arvode vid dessa resor har alltså uppgått till 75 kronor om dagen. Det har även väckt revisorernas uppmärksamhet, att dagtraktamenten beräknats på olika sätt under särskilda resor i nämndens angelägenheter. Sålunda har en tjänsteman hos nämnden åtnjutit 11 kronors dagtraktamente, under det en annan fått uppbära 13 kronors

traktamente. En byggnadskontrollant har åtnjutit 8 kronor och en annan 5 kronor i sådant traktamente. En tillfälligt anlita kontrollant har erhållit 20 kronor, en annan 15 kronor i dagtraktamente. Oavsett att nu berörda ersättningar stiga till ganska avsevärda belopp, måste det enligt revisorerernas mening ej minst ur granskningssynpunkt vara olämpligt, att traktamentena icke utgå efter någon mera enhetlig grund utan för särskilda tillfällen bestämmas till olika belopp, som det vill synas efter byggnadschefens gottfinnande.

Revisorerna hava vidare funnit, att nämnden för kontroll av olika slag av arbeten i stor utsträckning anlita utomstående personer, varigenom högst väsentliga kostnader uppkommit. I detta avseende må exempelvis framhållas, att för uppgörande av program för elektriska ledningar m. m. till en person under år 1912 utbetalats icke mindre än nära 6,000 kronor.

Å andra sidan har en nämndens tjänsteman vid upprepade tillfällen erhållit uppdrag att vid besiktningar av utförda arbeten vara nämndens ombud, därvid han ägt att utöver ordinarie avlöning tillgodogöra sig reseersättning, dagtraktamente med 10 kronor samt dessutom ett arvode av 10 kronor för varje förrättningsdag. Även härigenom hava kostnaderna för nämndens arbete ökats.

Vad för övrigt angår de kostnader, som varit förenade med kontrollen över arbetet, hava dessa onödigt fördyrats därigenom att kontrollantsbefattningar tillsatts avsevärt tidigare än arbetena vid de olika etablissementer påbörjats.

I fråga om revisionsåret framgår sålunda av nämndens protokoll, att ingenjören M. Paalzow den 16 januari 1912 börjat sin tjänstgöring såsom kontrollant vid Västgöta regementes kasernetablissemment och samma dag börjat arbeta å nämndens expedition. Sedan upplysning vunnits, att det till Kungl. Maj:ts ingivna förslaget om nämnda etablissemments förläggning icke komme att fastställas inom den närmaste tiden därefter, hade fråga uppstått om sysselsättning för bemälda Paalzow under tiden till dess förläggningsfrågan avgjorts. Härvid beslöts, att Paalzow skulle tills vidare å det för Södermanlands regementes kasernetablissemment avsedda markområdet invid Strängnäs verkställa komplettering av mättnings- och avvagnings- m. fl. arbeten, ävensom infordra uppgifter å i orten gängse pris å materiel och arbeten. Härigenom uppkomna kostnader hava påförts sistnämnda kasernetablissemment under rubriken 'diverse omkostnader för undersökningar m. m.'

Revisorerna hava icke kunnat undgå att finna det anmärkningsvärt, att med tillsättandet av kontrollant icke fått anstå, till dess

platsen för etablissemmentets förläggning bestämts och arbetena sålunda kunnat taga sin början.

I detta sammanhang må jämväl meddelas, att ehuru av nämndens protokoll framgår, att Upplands infanteriregementes kasernetablissemment den 15 april 1912 överlämnats till regementet och nämnden jämväl i skrivelse till Kungl. Maj:t uppgivit beträffande ifrågavarande etablissemment att 'det hela' blivit färdigt i april månad 1912, likväl enligt räkenskaperna kontrollarvode utbetalats under hela år 1912. Denna utbetalning synes även hava fortfarit under innevarande år.

Jämväl i åtskilliga andra fall hava utbetalningar skett, vilka synts hava kunnat undvikas eller åtminstone betydligt nedsättas.

Av vad sålunda förekommit hava revisorerna trott sig finna, att genom större varsamhet i fråga om utgifter kostnaderna såväl för kasernbyggnaderna som för nämnden, vilka, vad nämnden beträffar, under revisionsåret uppgått till sammanlagt 126,708 kronor 14 öre, bort kunna i avsevärd mån nedbringas.

Revisorerna hava också inhämtat, att tredje försvarsberedningen riktat sin uppmärksamhet på ifrågavarande angelägenhet och i en till Kungl. Maj:t år 1913 ingiven skrivelse gjort framställning om en omorganisation av nämnden. I samma skrivelse har beredningen, efter verkställd utredning i ärendet, erinrat, bland annat, hurusom tiden för kasernernas uppförande blivit vida längre än som från början beräknats. Då nämnden tillsattes, antogos nämligen kasernetablissemmenten skola bliva färdiga vid utgången av år 1914. Byggnadsverksamheten syntes emellertid komma att utsträckas till år 1919, av de femton etablissemmenten vore åtta under uppförande och övriga sju icke påbörjade. Intet vore fullt färdigt.

Kostnaderna för nämndens verksamhet — administrationskostnaderna — hade såsom försvarsberedningen vidare anfört, betydligt överstigit vad som ursprungligen angivits. För varje etablissemment hade nämligen beräknats ett belopp av omkring 84,000 kronor, men enligt de av beredningen tillkallade sakkunnigas utredning skulle den totala administrationskostnaden, fördelad på de olika etablissemmenten, komma att för vart och ett av dem belöpa sig till omkring 150,000 kronor eller således nära dubbla beloppet. Tredje försvarsberedningen har därför i syfte av kostnadernas nedbringande föreslagit en omorganisation av nämnden. Efter det nämnden och överintendentensämbetet var för sig avgivit yttrande i ärendet samt försvarsberedningen med anledning därav ånyo yttrat sig, har ärendet överlämnats till överintendentensämbetet, som erhållit befallning att avgiva förslag till ny instruktion för nämnden.

I detta sammanhang hava revisorerna jämväl ansett sig böra omförmåla, hurusom på framställning, likaledes av tredje försvarsberedningen, Kungl. Maj:t den 15 augusti 1913 förständigt kasernbyggnadsnämnden att vid de kasernbyggnadsarbeten, som framdeles komme att utföras genom dess försorg, iakttaga åtskilliga av beredningen föreslagna besparingar. Härigenom skulle en kostnadsförminskning av omkring 150,000 kronor för varje etablissemang vinnas. Kungl. Maj:t har vidare ålagt nämnden att söka vinna besparing genom användande av äldre byggnader från de gamla lägerplatserna.

Av kasernbyggnadsnämndens protokoll för år 1912 inhämtas bland annat, att nämnden vid sammanträde den 29 augusti samma år förehåft till behandling inkomna anbud å utförande av värmeledningsanläggning i sjukhusbyggnaden för Livregementets grenadjärer i Örebro. Inom föreskriven tid hade inkommit nio anbud, det lägsta från Aktiebolaget Axel Ågren i Sala å 8,765 kronor och det högsta lydande å 14,395 kronor.

Efter anbudstidens tilländagång klockan 12 på dagen den 25 förberörda augusti hade anbud inkommit från Aktiebolaget Arvid Palmgrens mekaniska verkstad i Norrköping å 8,455 kronor. Som detta anbud var dagtecknat den 23 i samma månad beslöt nämnden 'att från nämnda bolag införskaffa skriftlig upplysning, när sagda anbud blivit inlämnat å postanstalt' samt att i 'övrigt' remittera de inkomna anbuden till maskiningenjören i och för granskning.

Då ärendet den 12 påföljande september ånyo företogs till behandling, förelåg ett av maskiningenjör C. N. Bruhn avgivet yttrande, däri denne, med förmälan att lägsta anbudsgivarens anbud, som inkommit efter anbudstidens utgång 'ej torde kunna upptagas till prövning', hemställt, att ifrågavarande arbete måtte överlämnas till Aktiebolaget Axel Ågren, ehuru detta enligt Bruhns mening icke förmått nöjaktigt styrka sin kompetens inom värmeledningsfacket och uppgivna referenser icke vore tillfyllest, varför en mer än vanligt skarp kontroll för detta fall bleve erforderlig.

Nämnden fattade sedermera beslut i överensstämmelse med maskiningenjörens berörda hemställan.

Det har ådragit sig revisorernas uppmärksamhet att, såvitt nämndens protokoll utvisa, den tidigare anbefallda undersökningen icke ägt rum eller att, därest sådan verkligen kommit till stånd, densamma icke

anmärkts till protokollen, vilka i andra och mindre viktigare ärenden avfattats jämförelsevis vidlyftigt.

Även om Aktiebolaget Arvid Palmgrens mekaniska verkstads anbud icke skulle hava avlämnats å postanstalt dagen före utgången av den bestämda anbudstiden och på grund av bestämmelserna i 18 § av gällande upphandlingsreglemente icke ansetts böra antagas, kan däremot med skäl erinras, hurusom kasernbyggnadsnämnden i sin förklaring med anledning av direktör Simeon Nylanders framställning till civilkommissionen rörande ett härnedan närmare berört upphandlingsärende anført, bland annat, att enligt den för nämnden gällande instruktionen entreprenadförordningens bestämmelser i fråga om prövning och antagande av anbud icke ovillkorligen skulle lända till efterrättelse, utan att åt nämnden lämnats öppen rätt att — med noggrant iakttagande av vad som för staten bleve fördelaktigast — antaga eller förkasta anbud.

Det har synts revisorerna uppenbart, att statens fördel bättre tillgodosetts genom att i förevarande fall antaga det anbud, som avgivits av Aktiebolaget Arvid Palmgrens mekaniska verkstad.

Sedan arméns kasernbyggnadsnämnd genom allmän kungörelse infortrat skriftliga anbud å utförandet av schaktnings- och sprängningsarbeten samt grundläggningsarbeten för 24 byggnader ävensom en del väganläggningar för Västgöta regementets blivande kasernetablissemang invid Vänersborg i enlighet med två av nämnden uppgjorda alternativ, därav alternativ I omfattade bland annat uppförande av grund- och källarmurar m. m. av betong, varemot enligt alternativ II grund- och källarmurar m. m. skulle uppföras av gråsten och betong, hade inom anbudstidens utgång följande anbud inkommit, nämligen

Byggmästaren Ax. Fryklund i Stockholm enl. alt.	I å kr.	145,610: —
och » »	II » »	143,800: —
Svenska Beton-bolaget i Stockholm.....	» » I » »	197,340: —
och » »	II » »	204,750: —
Aktiebolaget Kasper Höglunds grundläggningar och Cementgjuteriet	» » I » »	250,052: 30
och » »	II » »	247,106: 87
Aktiebolaget Betonkompaniet i Stockholm	» » I » »	162,700: —
och » »	II » »	162,700: —

Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet i Göteborg	enl. alt.	I å kr.	149,210: —
och » »	» »	II » »	121,910: —
Entreprenören A. Nordquist i Uddevalla... och » »	» »	I » »	144,865: —
och » »	» »	II » »	158,954: —
Byggnadsingenjören H. Malmberg i Vänersborg	» »	I » »	149,500: —
Betonaktiebolaget Västra Sverige i Göteborg	» »	I » »	143,000: —
Göteborgs murbruks- och Betonaktiebolag	» »	I » »	115,840: —
och » »	» »	II » »	112,070: —
Ingenjören J. Holmén i Lysekil	» »	I » »	156,000: —
Ingenjören G. Laurell i Stockholm	» »	I » »	146,000: —

Då ärendet den 17 oktober 1912 företogs till avgörande hos kasernbyggnadsnämnden, tillkännagav nämndens ordförande, att han vid närmare granskning och efter en av byråingenjören A. Lindgren och byggnadskontrollanten W. Paalzow verkställd utredning kommit till det resultat, att det av Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag avgivna anbudet i fråga om grunder och murar av betong uppenbarligen vore felräknat, att samma anbud av nämnda anledning innefattade så lågt pris, att därför uppenbarligen ej kunde påräknas leverans eller arbete av fullgod beskaffenhet, att han på grund därav och då nyssnämnda bolag genom sin verkställande direktör S. Nylander icke kunnat angiva nöjaktigt skäl för det låga priset utan för sin del medgivit, att en felräkning å de förekommande sammanlagda betongmassorna förelåge, funnit det av Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag avgivna anbudet jämligt § 18 i förordningen den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsen m. m. icke kunna till prövning upptagas samt att han, som för sin del ansåge alla övriga anbud innefatta för högt pris, funnit, att samtliga till prövning sålunda upptagna anbud borde förkastas; och blev denna ordförandens mening av nämnden enhälligt gillad.

Efter det nämnden dryftat frågan om ett förnyat infordrande av anbud å ifrågavarande arbeten men kommit till den uppfattning, att antagligt anbud icke genom ett dylikt förfarande kunde förväntas, meddelade ordföranden, att han under denna förutsättning förhandlat under hand med Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag samt aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet om arbetenas utförande, vilka förhandlingar resulterat däri, att omförmälda bolag till nämnden inkommit med förnyade erbjudanden.

Av dessa framginge, att det förstnämnda bolaget erbjudit sig att utföra arbetena i deras helhet enligt alternativ I för 123,930 kronor och för 119,730 kronor för arbetena utförda, i fråga om vissa byggnader enligt alternativ II och i övrigt enligt alternativ I, samt att aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet vore villigt att nedsätta sitt anbud till 121,885 kronor.

Efter överläggning härom och sedan sistnämnda bolag muntligen förklarat sig berett att nedsätta slutsiffran å sitt sålunda gjorda erbjudande till 120,000 kronor, beslöt nämnden med hänsyn till bolagets stora insikt och rika erfarenhet vid utförande av sådana arbeten, om vilka här vore fråga, antaga det av aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet sålunda gjorda erbjudandet, och skulle kontrakt därom med bolaget uppgöras.

Över kasernbyggnadsnämndens berörda beslut anförde Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag besvär hos Kungl. Maj:t med yrkande att nämndens ovan omförmälda beslut måtte upphävas, men fann Kungl. Maj:t enligt resolution den 7 februari innevarande år bolagets ändringsökande icke kunna bifallas.

Emellertid hade i en den 31 oktober 1912 till civilkommissionen ingiven skrift ovanbemälde Nylander påkallat kommissionens uppmärksamhet å kasernbyggnadsnämndens här ovan omförmälda åtgärder och tillika anhållit om en grundlig undersökning av vissa i skriften närmare angivna förhållanden.

Efter att hava infordrat förklaring från kasernbyggnadsnämnden och sedan överintendentensämbetet avgivit begärt yttrande i ärendet, har civilkommissionen i skrivelse den 2 juni innevarande år ansett sig böra bringa till Kungl. Maj:ts kännedom vad i ärendet förekommit med hemställan att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, vilka åtgärder i anledning därav kunde vidtagas.

Sedan kasernbyggnadsnämnden den 29 sistlidne september till Kungl. Maj:t avgivit infordrat utlåtande, har Kungl. Maj:t den 30 i samma månad anbefallt justitiekanslersämbetet att inkomma med utlåtande. Sådant har ännu icke avgivits.

Ehuru revisorerna för sin del funnit, att statens intressen bättre tillvaratagits genom antagande av det anbud, som avgivits av Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag, vars kompetens för arbetets utförande synes vara styrkt, hava revisorerna likväl med hänsyn till ärendets behandling i övrigt icke ansett förhållandena föranleda vidare yttrande från revisorernas sida».

A vad revisorerna sålunda anfört har kasernbyggnadsnämnden i utlåtande den 31 december 1913 genmält följande:

»Statsrevisorerna göra först anmärkning mot att extra ordinarie ledamoten Dahl under år 1912 varit inkallad i nämnden lika många gånger som övriga ledamöter och att därigenom ökade kostnader uppstått.

Uti nådiga brevet av den 14 juni 1907 förordnas, att den extra ordinarie ledamoten må tillkallas såväl vid förfall för ordinarie ledamot som ock då ärenden av större vikt eller omfattning föreligga till avgörande.

Som under år 1912 det förekommit ovanligt många och svåra frågor att handlägga angående av olika entreprenörer gjorda framställningar om tillämpning av gällande kontrakt och gjorda anmärkningar från olika kontrollanter mot utförda arbeten m. m., så har byggnadschefen i stor omfattning anlitat den extra ordinarie ledamoten, vars verksamhet och erfarenhet som byggmästare och entreprenör gjorde hans uttalanden för nämnden särskilt värdefulla.

Att en kostnad härför skulle uppstå var ju givet, men har nämnden ansett denna vara väl använd.

Genom den extra ordinarie ledamotens kraftiga medverkan hava ock en mängd frågor av brådskande natur kunnat fortare behandlas till fördel för arbetenas fortgång, varigenom ekonomisk fördel kunnat vinnas.

Byggnadschefen och nämnden hava ock varit av den uppfattning, att de skulle äga att till den utsträckning, som nu i vissa fall skett, begagna sig av sin rätt att tillkalla den extra ordinarie ledamoten, då Eders Kungl. Maj:t godkänt nämndens förslag till utgiftsstat för de gångna åren och utgifterna här upptagits lika för samtliga ledamöter.

Nämnden vill ock i detta sammanhang erinra om, att Eders Kungl. Maj:t vid den omorganisation av nämnden, som nyligen företagits, bestämt, att nämnden skall bestå av byggnadschefen som föredragande och *tre* ledamöter, varvid den av nämnden under gångna tider tillämpade uppfattningen synes blivit bekräftad såsom välbetänkt.

Angående revisorernas anmärkning mot olika *reseersättning* till den extra ordinarie ledamoten, tjänstemännen och tillfälligt anlitade experter vill nämnden anföra följande.

Den extra ordinarie ledamoten äger enligt nådiga brevet av den 14 juni 1907 att uppbära 50 kronor för varje sammanträde, vari han deltagar. Vid resor utgår till honom ett dagtraktamente av 25 kronor.

Vidare stadgas »att rese- samt förrättningsdag å annan ort än Stockholm anses i detta hänseende lika med sammanträdesdag».

Dessa bestämmelser hava nu tillämpats så, att ledamot vid resor uppburit 25 kronor i dagtraktamente och 50 kronor för rese- eller förrättningsdag, räknad från klockan 9 förmiddagen till 9 eftermiddagen och hava mot olika räkningar, uppsatta efter dessa principer och som jämte månadsräkenskaperna överlämnats till arméförvaltningens civila departement, icke någon anmärkning gjorts under de gångna åren.

Revisorerna anmärka vidare, att dagtraktamenten i övrigt beräknats på olika sätt och synas hava tillkommit godtyckligt.

Nämnden vill härmed erinra om, att uti ovanberörda nådiga brev stadgas,

att sekreteraren, förste byråingenjören och arkitekten äga att vid resor tillämpa tredje klassen i resereglementet, varjämte nämnden äger att för övrig personal bestämma deras reseersättningar.

Sålunda har nämnden bestämt,

att ovanstående villkor skola gälla för byråingenjören,

att kontrollanter skola vid resa äga tillämpa fjärde klassen i resereglementet med ett dagarvode av 8 kronor och

att maskiningenjören skall äga tillämpa samma klass, men med ett dagtraktamente av 13 kronor. Detta senare för att bereda honom vederbörlig ersättning för hans arbete, då han mer än någon annan av nämnden och dess tjänstemän behöver vistas på resande fot.

Beträffande dagtraktamenten till utomstående, tillfälligt anlitate experter och besiktningmän m. fl. hava dessa utgått med 15 kronor om dagen enligt vederbörlig överenskommelse, varvid de taxor, som vanligen följas vid dylika tillfälliga uppdrag, blivit tillämpade.

Revisorerna framställa vidare anmärkningar mot, att nämnden i stor utsträckning anlitat utomstående personer vid erforderlig kontroll och att härigenom stora kostnader uppstått, samt anföra som exempel, att för uppgörande av program för elektriska ledningar m. m. till en person under året utbetalats nära 6,000 kronor.

Denna framställning synes vara beroende av någon missuppfattning.

Att nämnden för uppgörande av program till den elektriska installationen vid olika etablissement under gångna året anlitat en särskild expert är ju riktigt, men detta torde hava varit oundvikligt för erhållande av riktiga ritningar och fullgoda arbeten på detta område, varjämte nämnden enligt nådiga instruktionen äger rätt att anlita sakkunnige för utredande av vissa specialfrågor såsom belysning, uppvärmning m. m.

Dock hava kostnaden härför under året 1912 icke ställt sig så, som revisorerna antaga, då dessa kostnader icke förnämligast avse program för olika installationer, utan än mer kontroll och besiktningar av utförda anläggningar samt granskning av prov och ritningar samt av offerter och räkningar m. m. enligt nedanstående fördelning.

Kostnaderna för experten ifråga hava under året utgjort för

1:o) <i>förarbeten</i> , såsom projekt och approximativa kostnadsförslag för anläggningar i Uddevalla, Jönköping, Borås, Strängnäs och Växjö	kronor	785: 62
2:o) <i>program och ritningar</i> samt granskning av anbud och upprättande av kontrakt för anläggningar uti Uppsala, Örebro, Uddevalla, Jönköping och Borås	»	1,870: —
3:o) <i>kontroll och besiktningar</i> av under utförande varande anläggningar vid Uppsala-, Örebro-, Karlstad-, Uddevalla- och Skövde-etablissementen <i>jämte resekostnader</i>	»	2,642: 75
4:o) <i>expeditionsarbeten</i> , såsom korrespondens om olika detaljer, granskning av ritningar och prov samt offerter och räkningar	»	1,097: 50
		<hr/>
		eller inalles kronor 6,395: 87.

Ovanstående arbeten äro utförda efter träffade överenskommelser om ersättning, så att för arbeten å nämndens expedition betalas 5 kronor i timmen för använd tid av ett par timmar om dagen, resekostnader efter andra klass på järnväg samt 15 kronor i dagtraktamente och 35 kronor per dag i arvode.

Den ersättning, som härefter utgått, håller sig vid omkring *hälften* av vad som i dylika fall brukar betalias till konsulterande ingenjörer enligt deras taxor. Sålunda hava kostnaderna för uppgörande av program och ritningar för nyanläggningar, motsvarande en anläggningskostnad av cirka 75,000 kronor, uppgått till cirka 2.5 procent av denna, mot enligt ingenjörstaxa vanligen beräknade 5 procent.

Arvodeskostnader för kontroll och besiktningar av utförda arbeten, representerande ett värde av cirka 185,000 kronor, hava *utom* resekostnaderna utgjort cirka 0.73 procent av anläggningskostnaden mot 1.5 procent enligt hithörande taxor.

Ehuru på grund av det ganska omfattande arbete, som på detta område utförts, kostnaderna stigit till ett icke obetydligt belopp, torde väl den betalade ersättningen få anses vara synnerligen moderat, i förhållande till vad dylika arbeten av mera tillfällig och provisorisk natur vanligen betinga.

Mot anmärkningen att nämndens tjänstemän vid uppdrag att såsom ombud verkställa besiktningar av utförda arbeten, utöver av Eders Kungl. Maj:t fastställt ersättning för resor och dagtraktamente, dessutom erhållit ett arvode för varje förrättningsdag av 10 kronor, vill nämnden anföra följande:

Jämlikt § 58 uti Eders Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående statens upphandlings- och entreprenadväsende av den 17 november 1893 — stadgande ersättning till besiktningsmän m. fl. — har nämnden tillerkänt de båda byråingenjörerna ett extra arvode av 10 kronor per förrättningsdag, då dessa enligt nämndens förordnande hava fungerat såsom kronans ombud vid slutbesiktningar, förrättade av en synenämnd, utöver för dem fastställt ersättning för resekostnader och dagtraktamente.

Dessa besiktningsförrättningar taga nämligen i allmänhet avsevärt mycket längre tid av dagen i anspråk, än som motsvarar dessa tjänstemäns arbetstid å tjänsterummet, dels genom det forcerade arbetet vid desamma och dels genom det dem åliggande arbetet med protokollens uppsättande, varför nämnden ansett sig kunna med tillämpning av ovan angivna bestämmelse i entreprenadförordningen ersätta tjänstemännen i fråga med 10 kronor per dag vid dylika förrättningar.

Angående det av revisorerna gjorda uttalandet, att kontrollen av arbetena onödigt fördyrats därigenom, att kontrollantsbefattningarna tillsatts tidigare, än vad arbetena vid olika etablissemang påbörjats, ber nämnden få anföra följande.

När kontrollanter antagits, har nämnden ofta låtit dessa under någon tid, innan de skickats till vederbörlig plats för sin verksamhet, tjänstgöra som extra ingenjörbiträden å byggnadsbyrån mot ett reducerat arvode, för att dels sätta sig noga in uti ritningar och olika handlingar samt biträda med de utredningar angående terrassering, grundläggningar m. m., som förekomma, samt verkställa kompletteringar av behöfliga markundersökningar och dylikt, vilket nämnden ansett nyttigt och nödvändigt för undvikande av extra kostnader vid hithörande arbeten, vilka erfarenheten visat lätt kunna gå till avsevärda belopp, om icke gjorda undersökningar och förberedelser varit möjligast fullständiga och tillförlitliga.

Vad så ingenjör Paalzow beträffar, som tjänstgjort någon tid å byrån för sagda ändamål och då satt sig väl in uti förhållandena, ansåg nämnden det vara synnerligen lämpligt att anmoda honom att verkställa de avvägningar och undersökningar, som behövdas för Södermanlands regementes etablissemang invid Strängnäs, där nämnden på grund av de oländiga och svåra terrängförhållandena först efter fullständigare undersökningar lyckats finna en lämplig förläggningsplan.

Som ingenjör Paalzow syntes väl lämpa sig för detta uppdrag, för vilket i

varje fall ett tillfälligt biträde måste anställas, ansåg nämnden det lämpligt att härvid sysselsätta honom. Han har ock på ett tillfredsställande sätt fullgjort detta uppdrag.

Någon ökad kostnad för kontrollen vid Vänersborgsetablissemnet har därigenom icke uppstått, då omkostnaderna för de besvärliga och omfattande undersökningarna å Strängnästomten i sin ordning påförts Södermanlands regementes etablissemnet och säkerligen komma de fortsatta arbetena väl till godo.

Revisorernas erinringar mot kontrollen vid Uppsalaetablissemnet synas vara beroende av någon missuppfattning av nämndens uppgifter och handlingar; och vill nämnden härom meddela följande.

Samtliga *nybyggnader* för etablissemnet såsom kanslihus, tre kasernhus, kokinrättning, gymnastik- och exercishus, varmbad- och tvättrinrättning, ångpannehus, tre stycken avträden och ett uthus avlämnades i sin helhet fullt färdiga för regementets användning i april 1912, men återstodo att av nybyggnader uppföra en förvaltarebostad, en vakt- och arrestbyggnad samt stallbyggnad med vagnbod, varjämte omändringsarbeten för en verkstadsbyggnad samt av 3 stycken äldre manskapsbaracker och diverse bodar till bostäder och uthus för underofficerarna skulle verkställas.

För övervakande av dessa rätt krävande och besvärliga arbeten har nämnden bibehållit den kontrollant, som var anställd vid huvudentreprenaden, vars arbeten avslutades, som ovan nämnts, i april 1912.

Revisorerna avsluta sina ovanberörda iakttagelser och erinringar angående en del utgiftsposter med den förklaring, att genom större varsamhet i fråga om utgifterna för såväl byggnadsarbeten som nämndens expedition kostnaderna bort kunna i avsevärd mån nedbringas.

Häremot vill dock nämnden erinra, att den genom sina ovan angivna förklaringar ansett sig hava påvisat, att de anmärkta utgifterna varit moderata och väl motiverade, varjämte nämnden ber att få framhålla, att den i alla förekommande fall sökt ställa sig den givna nådiga instruktionen till efterrättelse med iakttagande på bästa sätt av önskvärd sparsamhet, men även med tillämpning av § 7 i nådiga instruktionen, som lyder:

Kasernbyggnadsnämnden skall tillse, att de för uppförande av varje kasernetablissemnet beviljade anslag icke utan verkligt tvingande skäl överskridas, dock att vid uppgörande av ritningar och förslag samt utförande av byggnadsarbeten, byggnadernas ändamålsenlighet och soliditet icke får eftersättas.

Tillgodose däremot sparsamhetens krav uteslutande och oberoende av dess konsekvenser, kan slutresultatet bliva vida ogynnsammare såväl ur ekonomisk som andra synpunkter, än man väntat, varför nämnden vågar tro, att den handlat välbetänt och sökt efter bästa förmåga tillgodose statens sanna intressen vid uppfyllande av det uppdrag, som blivit den anförtrott.

Revisorerna meddela vidare, att de tagit del av den framställning angående nämndens verksamhet, som tredje försvarsberedningen under detta år gjort till Eders Kungl. Maj:t, samt framhålla, att beredningen funnit, att tiden för kasernernas uppförande blivit vida längre, än som från början beräknats, samt att man, då nämnden tillsattes, antog, att kasernerna skulle bliva färdiga inom år 1914, men att byggnadsverksamheten synes komma att räcka betydligt längre.

Nämnden måste härvid uttrycka sitt beklagande av, att revisorerna icke synas hava tagit närmare del av nämndens utförliga svar till Eders Kungl. Maj:t om

beredningens framställning i denna fråga, där de förnämsta orsakerna till försenandet hava blivit vederbörligen angivna.

Nämnden ber i denna fråga få hänvisa till de utförliga redogörelser, den lämnat uti sina yttranden av den 11 juni 1913 till statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet och den 9 juli i år till Eders Kungl. Maj:t. Utom vad som däruti andrages, vill nämnden nu även återropa riksdagens protokoll för 1910 och 1911 under rubrik: 'Fjärde huvudtiteln, fortifikationsarbeten', däruti av departementschefen framlagt förslag till ändrade tider för byggnadsarbetenas bedrivande *av riksdagen gillats*.

Enligt detta förslag skulle under vart och ett av åren 1909—1913 *tre* etablissement påbörjas och de 15 etablissementen vara färdiga under *år 1916*, för att de behövliga penningmedlen skulle komma att fördelas ut över ett visst antal år.

Sedan dess hava emellertid åtskilliga förändringar inträffat, som utan nämndens förvällande *försenat* och *förändrat* arbetena, såsom framgår av riksdagens protokoll för 1912.

Å sidan 136 i nämnda protokoll säges det, att, med ändring av förut givna bestämmelser, förordnade Eders Kungl. Maj:t och genom nådigt beslut av den 9 juni 1911, att med planläggandet och påbörjandet av återstående etablissement, utom dem vid Borås, Vänersborg och Växjö, *skulle tills vidare anstå*, intill dess annorlunda förordnats.

Vid denna tidpunkt blev det sålunda bestämt, att för 6 återstående etablissement skulle arbetena tills vidare upphöra; och har nämnden icke förrän den 30 april i år blivit underrättad om, att Kalmar regemente skulle förläggas till Eksjö och att någon förändring icke skulle företagas med livgrenadjärregementenas förläggningssort till Linköping, samt den 30 sistlidne september, att Södermanlands regemente skulle förläggas till Strängnäs, varjämte för de båda skånska regementena intet besked ännu lämnats.

Det torde väl härav vara uppenbart, att det icke rättvisligen kan läggas nämnden till last, att icke vare sig den 1908 eller sedermera 1910 förändrade byggnadsplanen kunnat följas, då riksdagen och Eders Kungl. Maj:t sedan dess vidtagit genomgående förändringar av byggnadsplanen.

Revisorerna anföra vidare, att administrationskostnaderna för nämnden enligt försvarsberedningens uppfattning skulle hava betydligt överstigit vad som ursprungligen angivits, och att, enligt vad ett par av nämndens tjänstemän, av beredningen tillkallade såsom sakkunnige utrett, dessa kostnader i stället för att uppgå till 84,000 kronor per etablissement, som de ansågo vara ursprungligen upptaget och härför tillfyllest, skulle för den gångna tiden hava uppgått till omkring 150,000 kronor per etablissement

Nämnden har uti sina båda ovanberörda skrivelser av den 11 juni och den 9 juli 1913 fullständigt vederlagt detta påstående och påvisat, att för de kostnader, som beräknats tillhöra 'administrationen', ursprungligen upptagits 134,000 kronor för varje etablissement, motsvarande cirka 6.5 procent av den beräknade byggnads-kostnaden.

Överintendentsämbetet, som anbefallts att avgiva utlåtande i denna fråga, har ock uti sitt yttrande till Eders Kungl. Maj:t av den 12 augusti i år på ett klart och övertygande sätt framhållit, att de sakkunniges uppfattning i denna fråga är oriktig, och att administrationskostnaderna böra beräknas på det sätt, nämnden gjort,

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 6 saml. 10 häft. (Nr 11—12.) 3

och således hålla sig vid omkring 6 procent av byggnadskostnaderna i stället för 4 procent, som de sakkunnige angivit.

Efter sin sakkunniga granskning säger ämbetet till sist: 'Av vad sålunda beräknats och anförts torde framgå, att det för närvarande knappast lärer kunna bevisas, att kasernbyggnadsnämnden överskridit eller skulle komma att överskrida de av nämnden beräknade, av Eders Kungl. Maj:t för varje igångsatt etablissement godkända administrationsutgifterna.'

Mot nämndens redogörelser och överintendentensämbetets ovannämnda uttalande torde väl de sakkunnigas förklaringar icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse.

Revisorerna omförmåla till sist i detta sammanhang, att Eders Kungl. Maj:t den 15 augusti i år förstärkt nämnden att vid fortsatta anläggningar iakttaga vissa förändringar, som av beredningen föreslagits, varigenom en besparing av omkring 150,000 kronor uppgivits komma att uppstå vid varje etablissement.

Som kostnadsberäkningarna för ändringarna ifråga äro uppgjorda av ovannämnda sakkunniga och nämnden efter granskning av kalkylerna funnit dem i många fall partiska och för högt upptagna, vill nämnden med några ord redogöra för sin uppfattning av situationen.

Värdet av de besparingar, som Eders Kungl. Maj:t genom nådiga brevet av den 15 augusti 1913 godkänt till iakttagande vid följande kasernetablissement synes icke kunna efter nämndens beräkningar uppskattas till mer än 110,000 kronor, därav 50,000 kronor kunna anses motsvara värdet av de förändringar och uteslutningar från de godkända huvudritningarna, såsom utelämnande av musikövningslokalen samt av vagnboden invid stallet m. m. dylikt, som av Eders Kungl. Maj:t blivit godkända, varjämte resten, utgörande 60,000 kronor, motsvarar besparingar i utgifter genom användande av billigare materialier och enklare anordningar inom byggnaderna, än som av nämnden i dess kontrakt och beskrivningar föreslagits. De besparingar, som uppstått genom beredningens förslag, kunna således icke sägas motsvara ett värde av 150,000 kronor, utan böra upptagas till cirka 60,000 kronor, då uteslutandet av byggnader och anordningar, som upptagits och godkänts i det av Eders Kungl. Maj:t godkända programmet för nämndens arbeten och som påfordrats av militära och andra myndigheter, ju icke kunna, vill det synas nämnden, räknas som besparing i den mening, som försvarsberedningen och dess sakkunnige framhållit.

Revisorerna göra vidare anmärkning mot, att nämnden icke antagit anbud, som inkommit till nämnden *efter* den bestämda anbudstiden och således enligt entreprenadförordningens tydliga och klara föreskrifter icke få upptagas till prövning.

Ärendet gällde en värmeledningsanläggning för en sjukhusbyggnad vid Örebro-etablissementet, för vilken bland 9 anbud det lägsta, å 8,765 kronor, avgivits av aktiebolaget Axel Ågren i Sala.

Ett något billigare anbud å 8,455 kronor, avgivet av aktiebolaget A. Palmgrens mekaniska verkstad i Norrköping, inkom efter anbudstiden och under följande dag.

Anbuden remitterades till maskiningenjören för granskning, och föreslog han nämnden att antaga aktiebolaget Axel Ågrens anbud, ehuru han för sin del icke ansåg, att detta bolag nöjaktigt styrkt sin kompetens inom värmeledningsfacket och icke företett tillräckliga referenser, dock under villkor, att en skärpt kontroll å dess arbeten finge utövas.

Vid överläggning om saken i nämnden syntes maskiningenjören, som var närvarande, icke hysa så allvarliga betänkligheter mot bolaget, som han uttryckt i sin P. M., varemot man enades om att icke reflektera å det av aktiebolaget A. Palm-

grens mekaniska verkstad avgivna anbudet, då detsamma var för sent inkommet och den möjligheten således icke var utesluten, att bolaget efter anbudstidens utgång fått veta de andra anbudsgivarnas anbud och kunnat handla därefter.

Ehuru nämnden, som revisorerna framhållit, i sitt svar angående herr S. Nylanders klagomål över att hans anbud för betonggrunderna vid Vänersborgsetablissemmentet icke blivit antaget, ansett sig på grund av sin instruktion i vissa fall äga friare händer, än vad entreprenadförordningen medger, har nämnden dock icke tolkat detta så, att den i något avseende ägde rätt att handla i strid emot förordningens tydliga och uppenbara föreskrifter, vilket här enligt nämndens förmenande skulle blivit fallet, om aktiebolaget A. Palmgrens mekaniska verkstads anbud antagits.

Nu förefinnes emellertid i detta fall en del omständigheter, som kunna anföras till fördel för nämndens beslut och handling.

Aktiebolaget Axel Ågren hade kort efter sedan detsamma inlämnat anbudet å värmeledningsarbetena i sjukhusbyggnaden även ingivit den lägsta offerten å rörledningsarbetena i samma byggnad för ett pris av 6,910 kronor, vilket av nämnden på maskiningenjörrens förord utan tvekan antogs, och ansåg man det vara en given fördel, att samtliga dessa arbeten överlämnades till en och samme entreprenör.

Vidare var man av den uppfattningen, att, även om bolaget icke kunde anses äga så stor erfarenhet angående utförandet av värmeledningsarbeten, det dock vore relativt lätt att kontrollera dessa samt att vid behov låta ersätta bristfälliga delar med andra fullt lämpliga anordningar.

Det har vidare ådragit sig revisorernas uppmärksamhet, att nämnden icke infört anteckning i sina protokoll om, att den skärpta kontrollen över aktiebolaget Axel Ågrens arbeten ägt rum, men har nämnden icke ansett detta nödvändigt, då maskiningenjören avgivit åtskilliga rapporter till byggnadschefen om sina inspektioner och vidare åtgöranden samt nämnden för sin del icke ansett saken vara av den vikt och betydelse, revisorerna antagit.

Som arbetena nu emellertid, trots en del motigheter och förseningar från bolagets sida, blivit utförda på ett fullgott sätt och godkänts utan anmärkning, så att staten fått full valuta för sina utlägg, anser nämnden sig i detta fall hava på bästa sätt och enligt gällande förordning sökt tillgodose statens intressen.

Revisorerna lämna slutligen en fullständig redogörelse för behandlingen av inkomna anbud för terrasserings- och grundläggningsarbeten för ett nytt etablissemment vid Vänersborg och sluta sin framställning med följande förklaring:

'Ehuru revisorerna för sin del funnit, att statens intressen bättre tillvaratagits genom antagande av det anbud, som avgivits av Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag, vars kompetens för arbetets utförande synes vara styrkt, hava revisorerna likväl med hänsyn till ärendets behandling i övrigt icke ansett förhållandena föranleda vidare yttrande från revisorernas sida.'

De upplysningar, nämnden erhållit om ifrågavarande Göteborgsbolags föregående verksamhet och dess ledning, voro alls icke av den art, att nämnden ansåg dess kompetens för arbetenas utförande styrkt. Då revisorerna emellertid icke ansett förhållandena föranleda vidare yttrande från deras sida, än att de för sin del funnit, att statens intressen skulle bättre tillvaratagits genom antagande av det anbud, som avgivits av Göteborgsbolaget, och nämnden redan förut i sina förklaringar till Eders Kungl. Maj:t utförligt bemött detta påstående, eller snarare antagande, så har nämnden nu endast att åberopa innehållet i dessa förklaringar.»

Utskottets
yttrande.

Enligt vad utskottet inhämtat har justitiekanslersämbetet numera inkommit till Kungl. Maj:t med utlåtande beträffande civilkommissionens av verkställande direktören för Göteborgs murbruks- och betonaktiebolag S. Nylander föranledda hemställan hos Kungl. Maj:t i avseende på nämndens och dess ordförandes förfarande vid antagande av anbud till visst arbete för nytt kasernetablissemment för Västgöta regemente. Berörda hemställan är emellertid fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Vid sådant förhållande och då nämnden sedan år 1912 erhållit en helt ny sammansättning, anser sig utskottet, ehuru enligt utskottets mening de av revisorerna emot nämnden och dess ordförande framställda anmärkningarna icke blivit tillfredsställande bemötta, likväl icke böra föreslå riksdagen att härutinnan företaga någon åtgärd. Utskottet har sålunda endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

Kontrollstyrelsen.

§ 3.

(Rev. ber. pag. 204—209; utl. pag. 659—666.)

Revisorerna hava under berättelsen angående kontrollstyrelsen till en början åberopat två till statskontoret inlämnade rapporter från Stockholms poliskammars detektivavdelning, av vilka rapporter avskrifter bifogats av följande lydelse:

»Rapport. Fredagen den 25 april 1913. Ang. Ouchterlony, Artur Harry. Skälig anledning finnes misstänka, att färgfabrikanten Artur Harry Ouchterlony, vilken under flera år intill november månad 1912 innehaft färgfabrik i nr 66 Luntmakaregatan här i staden, genom svikligt förfarande åt sig utverkat den för denaturerat brännvin stadgade restitutionen av tillverkningskatten och därigenom bedragit statsverket på belopp, som överstiger 100,000 kronor.

Sålunda hade Ouchterlony enligt vad hittills kunnat utrönas hos statskontoret år 1910 lyftat kronor 87,174.70 och år 1911 kronor 86,229.64 samt år 1912 kronor 59,996 05.

I Ouchterlonys böcker, som å detektivstationen granskats, finnas inga spritinköp införda.

Denatureringskontrollanten i Stockholms stad A. Forsell anmälde den 10 januari 1913, att han i september 1912 anmodat Ouchterlony, som Forsell misstänkte för författningsstridigt förfarande, att för Forsell förete sina handelsböcker, på det att Forsell skulle kunna fastställa, huruvida fog för misstanke funnits om

oriktigt förfaringssätt med Ouchterlony's denaturering av brännvin, men att Ouchterlony, med begäran om uppskov, gjort undanflykter och icke lämnat Forsell tillfälle att få se böckerna.

Vid den undersökning, som med anledning härav företogs, utröntes att Ouchterlony juldagarne 1912 avvikit till utlandet.

Sedermåra har Ouchterlony icke återvänt; och okänt är, varest han uppehåller sig.

Drängen Gustaf Leonard Karlsson, som varit anställd hos Ouchterlony under loppet av de sista tre åren har uppgivit, att Ouchterlony under denna tid inköpt sprit allenast ifrån Reymersholms spritförädlingsaktiebolag.

Enligt i dag lämnad uppgift från sagda bolags kontor, har Ouchterlony från detta bolag under tiden 1 mars 1910—30 september 1912 inköpt tillhoppa 71,193 liter 50 procent utgörande 37,470 liter 95 procent.

Det har icke kunnat utrönas, att Ouchterlony under nu ifrågavarande tid köpt sprit annorstädes.

Den 26 december 1912 ankom till förbemälda Forsell en så lydande skrivelse:

'H. herr intendenten. Jag får härmed bedja eder om ursäkt, att jag ej kunde infinna mig på överenskommen tid enär mina böcker ej äro klara.

Samtidigt får meddela, att som jag nedlagt min affär torde ni hava godheten att ej visitera böckerna, då det blir stora obehag för mig och många andra.

Högaktningfullt

H. Ouchterlony.'

Det är uppenbart av vad sålunda förekommit, att Ouchterlony skäligen kan misstänkas för förbrytelse emot 22 kap. 1 § strafflagen jämförd med 25 § i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående denaturering av brännvin den 10 oktober 1890.

Det hemställdes att överståthållareämbetet ville utfärda häktningsorder å Ouchterlony samt hos kungl. utrikesdepartementet hemställa om dess medverkan för Ouchterlony's efterspanande i utlandet.

Ouchterlony är 36 år gammal, något under medellängd, kraftigt byggd, med blont hår, som vid hans avvikande var kortklippt; och var han därvid, som vanligt, slätrakad.

Stockholm som ovan.

G. Lidberg.»

»Rapport. Torsdagen den 19 juni 1913. Ang. Schyldt, Gustaf Yngve.

Skälig anledning finnes misstänka, att *färgfabriksbiträdet Gustaf Yngve Schyldt* gjort sig delaktig i bedrägeribrott, som färgfabrikanten Artur Harry Ouchterlony — vilken under flere år intill november månad 1912 innehaft färgfabrik i huset nr 66 Luntmakaregatan här i staden — under senare åren begått här i staden mot kungl. svenska staten och varigenom statsverket bedragits på belopp, som uppgå till omkring 350,000 kronor.

Fredagen den 25 april 1913 utfärdade herr polismästaren häktningsorder å Ouchterlony samt framställde hos kungl. utrikesdepartementet begäran om dess medverkan för Ouchterlony's efterspanande i utlandet.

Mot Ouchterlony förelåg då följande.

Denatureringskontrollanten i Stockholms stad A. Forsell hade till polismyndigheten härstädes till laga åtal angivit nedanstående bedrägeribrott:

Fabrikören Ouchterlony hade uti en i egendomen nr 66 vid Luntmakaregatan här i staden befintlig källarelokal bedrivit fabrikation av fernissor och av överståthållareämbetet år efter annat haft tillstånd att uti denna lokal för återbekommande av tillverkningskatt låta denaturera brännvin, såväl till *avsalu* som ock för *tillverkning* av lackfärger och polityr.

Gjorda undersökningar över den mängd brännvin, som Ouchterlony inköpt för denaturering, hava vid jämförelse med den myckenhet av brännvin, för vilken Ouchterlony erhållit restitution av tillverkningskatt, givit anledning till misstanke, att Ouchterlony vid själva denatureringsförrättningen fört kontrollanten bakom ljuset och endast simulerat denaturering av varan, som i verkligheten icke denaturerats och således blivit flere gånger framförd; och hade Ouchterlony på detta sätt svikligen tillskansat sig restitution av tillverkningskatten.

Den enda spritförädlingsfabrik, från vilken Ouchterlony själv inköpt sprit för denaturering, har varit Reymersholms gamla spritförädlingsaktiebolag, vilket, enligt till Forsell den 25 april lämnade uppgift, under tiden från den 1 mars 1910 till och med den 30 september 1912 till firman Ouchterlony försålt tillsammans 71,193.6 liter 50 procent sprit.

Under denna tid belöper sig mängden av hos Ouchterlony denaturerat brännvin till ej mindre än 341,640 liter 50 procent brännvin, för vilket han i statskontoret uppburit restitution med 64 öre per liter 50 procent med kronor 218,649: 80. Av den denaturerade mängden brännvin hava, enligt officiella uppgifter, denaturerats från den 1 april 1910 273,936 50 procent liter brännvin för tillverkning av lackfärger och fernissor och 67,704 liter 50 procent brännvin för *avsalu*. Denna sistnämnda kvantitet understiger med 3,489.6 liter 50 procent den inköpta.

Den kvantitet brännvin, 341,640 liter, för vilken Ouchterlony under sagda tid i statskontoret uppburit restitution, överstiger alltså den kvantitet — 71,193.6 liter, som Ouchterlony under denna tid inköpt och innehaft, med 270,446.4 liter.

Restitutionen utgör 64 öre per liter, vadan hela restitutionen för ovannämnda belopp, 270,446.4 liter, som Ouchterlony aldrig innehaft och således ej heller kunnat denaturera, utgör tillhopa 173,085 kronor 69 öre.

Det har sedermera utrönt, att Ouchterlony under de närmast föregående åren — åren 1907—1909 — på enahanda sätt bedragit statsverket på ungefärligen samma belopp, vadan hela det belopp, som Ouchterlony genom bedrägeri åtkommit, utgör tillhopa omkring 350,000 kronor.

Själva denatureringsförrättningen hos Ouchterlony hade tillgått sålunda: *att* brännvinet framförts i fabriken i kontrollantens och ett vittnes närvaro i järnfat av angiven och kontrollerad rymd; *att* kontrollanten uträknat, huru stor kvantitet denatureringsmedel skulle tillsättas varje fat samt därefter tillkännagivit detta för Ouchterlony och dennes å fabriken anställda biträde; *att* Ouchterlonys biträde, förenämnde färgfabriksbiträdet Gustaf Yngve Schyldt, uppmätt i ett litermått den av kontrollanten för varje fall tillkännagivna kvantiteten denatureringsmedel (som skulle vara terpentin); *att* den verkställda utredningen emellertid givit vid handen, att Schyldt, uppenbarligen i samråd med sin principal, icke ihållt det föreskrivna denatureringsmedlet i faten, utan att i stället annan vätska — vanligt brännvin — varit tappat på ett terpentinkärl och att Schyldt från detta kärl överfört brännvin

till de brännvinsfat, som skulle denatureras; att genom detta förfarande någon verklig denaturering icke kommit till stånd, utan hade samma brännvinsfat åter och åter framförts i och för denaturering; samt att, sedan den sålunda simulerade denatureringen ägt rum, Ouchterlony av kontrollanten och vittnet erhållit denatureringsbevis samt framsett dessa bevis hos statskassan och sålunda bedragit sig till omkring 350,000 kronor i restitution av en skatt, som aldrig varit betald.

Ouchterlony har gjort sig skyldig till brott enligt 22 kap. 1 § strafflagen. Då Schyldt vid brottets utförande närvarit och biträtt Ouchterlony, så att brottet kunnat ske, skall Schyldt, jämlikt 3 kap. samma lag, straffas enligt 22 kap. 1 § strafflagen såsom om han själv gärningsmannen varit.

Schyldt vistas numera troligen i Finland, möjligen hos en broder med namnet Schyldt, vilken broder är boende i Hälsingfors och innehar olje- och fernissefabrik å en ö i närheten av Hälsingfors.

Det hemställdes vördsamt, att överståthållareämbetet ville utfärda häktningsorder å Schyldt samt hos kungl. utrikesdepartementet hemställa om dess medverkan för Schyldts efterspanande i utlandet.

Schyldt är 31 år gammal, medelstor, spenslig, cendré, magerlagt ansikte, försedd med små bruna mustascher samt har ett märkbart fel på vänstra ögat.

Stockholm som ovan.

G. Lidberg.»

Vidare hava revisorerna meddelat, att sedan Ouchterlony på överståthållareämbetets i anledning av förstberörda polisrapport därom framställda begäran häktats i Zürich och för hans utlämnande erforderliga handlingar tillställts schweiziska regeringen, schweiziska förbundsrådet, med godkännande av Ouchterlonys invändning att den begångna förbrytelsen vore av fiskalisk natur, avslagit överståthållareämbetets begäran om hans utlämnande.

Med anledning av vad sålunda förekommit hava revisorerna velat ifrågasätta, huruvida icke åtgärder böra vidtagas till utrönande i vad mån statsverket må kunna beredas ersättning för den förlust, som på grund av de i rapporterna omförmälda åtgöranden drabbat detsamma.

Sedan kontrollstyrelsen anbefallts att över vad sålunda förekommit avgiva utlåtande, har styrelsen anmodat samtliga de personer, vilka under den i polisrapporten omförmälda tid i egenskap av kontrollanter eller vittnen tagit befattning med denatureringen av brännvin hos Ouchterlony, att inkomma med de upplysningar rörande förfaringssättet vid ifrågavarande denatureringsförrättningar, som kunde av dem lämnas.

Efter det sålunda infordrade yttranden inkommit till styrelsen, har styrelsen till Kungl. Maj:t överlämnat, jämte eget den 31 december 1913 dagtecknat utlåtande, bestyrkta avskrifter av nyss berörda yttranden av följande lydelse:

»*Avskrift.*

Till kungl. kontrollstyrelsen.

Med anledning av skrivelsen den 17 dennes får jag härmed vördsamt anmäla att vid de tillfällen då jag som vittne varit närvarande vid denaturering av sprit hos färghandlaren A. H. Ouchterlony denatureringsförrättningen försiggått enligt följande:

1:o) Framvisades faktura på den från Reymersholms spritfabrik rekvirerade spriten.

2:o) Provades spriten och antecknades i brännvin 50 procent.

3:o) Uträknades denatureringsmedlet, terpentin, huru mycket som skulle tillsättas brännvinet.

4:o) Tillsattes terpentinet till brännvinet och provades.

5:o) Utfärdades denatureringsbevis.

Stockholm den 20 december 1913.

Adolf Stackelberg,
f. d. major.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen.

Anmodad att i egenskap av kontrollant och vittne inkomma med upplysningar rörande förfaringssättet vid denaturering av brännvin hos färghandlar A. H. Ouchterlony får jag vördsamt nämna att det brännvin som skulle denatureras framförts i fabriken under kontrollantens och vittnets närvaro uti järnfat, som vart och ett till rymd och styrka bestämdes, under vilken operation lukt av terpentin borde göra sig gällande om någon sådan tillsats förekommit i fatet. Kontrollanten uträknade nu huru stor kvantitet denatureringsmedel borde tillsättas varje fat, som därefter tillkännagavs det å fabriken anställda biträdet Gustav Yngve Schyldt, som då uppmätte i ett litermått den för varje fall bestämda kvantiteten terpentin, som liter efter liter hälldes i fatet; aldrig kunde man betvivla att denna kunde vara någon annan vätska, då terpeninluktt tydligen kändes.

Växjö den 19 december 1913.

Axel Wester,
f. d. denatur. kontrollant.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen, Stockholm.

Sedan kungl. kontrollstyrelsen genom skrivelse av den 17 innevarande månad anmodat mig, som i egenskap av denatureringskontrollant inom Stockholms stad, först under tiden från början av april 1894 till och med 31 december 1907 och därefter från den 1 maj 1912, utfört av färgfabrikanten H. Ouchterlony begärda denatureringsförrättningar, med undantag likväl under de tidsperioder då dessa, på grund av min tjänstledighet, verkstälts i regel av eljest tjänstgörande vittnen, att inkomma med de upplysningar rörande förfaringssättet vid denaturering av brännvin hos bemälda Ouchterlony, vilka kunna av mig lämnas, får jag härom vördsamt anföra följande:

På den för denatureringsförrättningen utsatta tiden infann sig undertecknad jämte vittnet, varefter den till denaturering framställda myckenheten brännvin, som förvarades på lagligen krönta kärl, blev genom uppmätning bestämd.

Sedan ur vart och ett av brännvinsfaten prov uttagits, bestämdes brännvinets gradtal samt skenbara styrka, varefter på grund av den funna alkoholmängden litertalet brännvin av normalstyrka uträknades.

Därest brännvinet skulle denatureras för dess hållande till salu, blev det samma undersökt genom bromprov.

Sedermera tillsattes under behörig kontroll den stadgade kvantiteten av denatureringsmedel, så att hela myckenheten av det framställda brännvinet blev denaturerat.

Då terpentin användes såsom denatureringsmedel, förvarades detsamma i regel på bleckkanistrar, varur det hälldes i krönta malkärl och därifrån i brännvinsfaten. Därvid förmärktes städse detta denatureringsmedel kännetecknande lukt, vadan anledning sänkades till misstanke, att Ouchterlony vid själva denatureringsförrättningen sökte föra kontrollnämnden bakom ljuset.

Efter verkställd förrättning överlämnades till Ouchterlony bevis om den mängd brännvin, som blivit denaturerad samt om beloppet av den restitution av brännvinsskatt, som han ägde att uppbära.

På grund av mig under hand gjort meddelande, att Ouchterlony icke, enligt vad som vore för hans yrkesmän bekant, skulle i marknaden hava fört fernissfabrikater till sådan mängd, som motsvarade den myckenhet av brännvin, som han enligt officiella uppgifter låtit denaturera, och då jag, såsom ovan nämnt är, icke hade anledning misstänka, att något svek föreläge från Ouchterlony's sida vid själva denatureringsförrättningen samt då den anteckningsbok, som varje gång förelades, endast angav, att den brännvinsmängd, som föregående gång denaturerats, blivit förbrukad, men ej den därav tillverkade mängden av fernissfabrikater, anmodade jag i augusti månad förlidet år Ouchterlony att låta mig få del av de handelsböcker, som han fört över inköp av brännvin samt tillverkning och försäljning av därur framställda fabrikater. Oaktat Ouchterlony då lovade att ställa desamma till mitt förfogande, sedan de kommit i vederbörligt skick, förebar han vid den sista förrättningen den 16 september, att han ännu icke fått handelsböckerna färdiga, och då jag gjorde upprepad framställningar om deras företeende både under oktober och i november, förklarade Ouchterlony, att, som han överlämnat sin affär till sitt mångåriga biträde och icke vidare ärnade verkställa denaturering av brännvin, han icke ansåg sig skyldig att tillhandahålla böckerna. Icke desto mindre utfäste han sig, på min allvarliga föreställning om vådan av ett fortsatt tredskande, att hos mig avlämna handelsböckerna den 27 december före klockan 10 f. m. Men i dess ställe mottog jag det i polisrapporten omförmälda brevet, som samma dag inlämnades till kungl. kontrollstyrelsen, från vilken jag i början av januari månad innevarande år erhöll uppmaning att anmäla Ouchterlony till åtal och infann jag mig för sådant ändamål den 10 januari hos chefen för detektiva polisavdelningen i Stockholm, till vilken brevet överlämnades.

Stockholm den 23 december 1913.

Abr. Forssell.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen.

I anledning av kungl. kontrollstyrelsens skrivelse den 17 innevarande december med anmodan till mig att inkomma med de upplysningar rörande förfarings-Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 6 saml. 10 häft. (Nr 11—12.) 4

sättet vid denaturering av brännvin hos färgfabrikanten A. H. Ouchterlony, vilka kunna av mig lämnas, får jag vördsamt meddela följande.

Vid denatureringen i fråga har förfarits sålunda:

att, sedan den till denaturering framställda myckenheten brännvin blivit genom uppmätning bestämd uti författningsenligt krönta kärl, prov uttagits ur varje kärl,

att, på grund av funnen värmegrad och skenbara styrkan samt alkoholmängden, literalet brännvin av normalstyrka uträknats samt ävenledes mängden av denatureringsmedel blivit bestämd,

att, då brännvinet skulle denatureras för avsalu, prov först gjordes medelst bromlösning samt att denatureringsmedlet upphölldes i krönta målkärl, som under vederbörlig kontroll ihölldes uti brännvinsfatet, och har jag städe varje gång, då terpentin använts såsom denatureringsmedel, genom den terpentinet kännetecknande starka lukten, övertygat mig om detta denatureringsmedels beskaffenhet, samt slutligen,

att jag icke haft någon anledning misstänka, att Ouchterlony sökt föra tjänstgörande kontrollmännen bakom ljuset, varken i ena eller andra avseendet.

Stockholm den 23 december 1913.

Pontus Lagerberg.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen.

Undertecknad får härmed vördsamt meddela, att jag i början av maj månad 1910 tjänstgjorde några dagar som vittne vid denaturering i Stockholm. Denatureringskontrollant var f. d. kaptan Lagerberg i stället för major Wester, som var tjänstledig. Jag var i stället för överste Virgin, som var förhindrad. Vi voro på flera ställen och denaturerade med terpentin, och jag var även den 6 maj hos färgfabrikanten Ouchterlony. Jag kan ej minnas annat, än att det gick till lika på alla ställen. Först provades spriten, därefter uträknades, huru mycket terpentin, som skulle tillsättas. Denna hälldes i mätten från, jag vill minnas, en kanister eller damejean, och jag kan ej få för mig annat, än att det var terpentin. Lukt och utseende var terpentins. Det var ju på flera ställen jag var, och jag kan ej erinra mig annat, än att den både luktade lika och såg likadan ut på alla håll.

Att, då jag stod omedelbart i närheten, när terpentinet hälldes upp, de skulle hållt i sprit i stället, förefaller mig omöjligt, då jag varit brännerikontrollör och tillsyningsman i så många år, att jag väl borde känt igen spritlukten. Därefter provades den denaturerade spriten. Denatureringskontrollanten granskade även deras böcker, och jag vill minnas efterhörde, varifrån spriten var inköpt, och jag tror, att åtminstone på ett ställe företeddes räkning från Reymersholm. Om hos Ouchterlony böcker och räkning granskades, kommer jag ej särskilt ihåg.

Stockholm den 27 december 1913.

N. W. Stråle

Tillsyningsman vid allmänna brännvinsnederlaget i Reymersholm.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen.

Stockholm.

På grund av styrelsens skrivelse den 17 dennes, med anmodan inkomma med upplysningar rörande förfarandet vid denaturering av brännvin hos färgfabrikanten A. H. Ouchterlony, får jag äran meddela:

Vid denatureringen har förfarits sålunda:

att, sedan den framställda myckenheten brännvin blivit genom uppmätning konstaterad uti krönta kärl, prov tagits ur varje kärl;

att på grund av dessa prov, literalet brännvin av normalstyrka uträknats och mängden av denatureringsmedlet blivit bestämd;

att denatureringsmedlet upphölldes i krönta kärl samt ihölldes brännvinsfaten;

att jag varje gång, som det denaturerades med terpentin, genom den starka lukten övertygat mig om medlets beskaffenhet;

att jag aldrig haft anledning misstänka att Ouchterlony ville bedraga kontrollörerna.

Stockholm den 27 december 1913.

Icar Virgin.

Avskrift.

Till kungl. kontrollstyrelsen.

Sedan kungl. kontrollstyrelsen genom skrivelse den 17 innevarande december anmodat undertecknad att inkomma med de upplysningar, jag i egenskap av denatureringsvittne kunde lämna rörande förfaringssättet vid denatureringen av brännvin hos färgfabrikanten A. H. Ouchterlony, får jag härmed värdsamt meddela, att jag väl erinrar mig att jag i egenskap av vittne närvarit vid dylik förrättning, men att jag i anledning av den långa tid, som sedan dess förflutit, helt naturligen icke kan påminna mig de närmare detaljerna angående förfaringssättet därvid.

Vad jag kan erinra mig är:

att jag för åtskilliga år sedan — enligt kungl. styrelsens uppgift år 1907 — innehade ett kortare förordnande som denatureringsvittne inom Stockholms stad;

att jag med anledning härav vid, som jag tror, ett par tillfällen närvar vid denatureringsförrättningen hos bemålde Ouchterlony i en hans lokal vid Luntmakaregatan;

att vid sagda förrättningar, förutom kontrollanten, om intendenten Forsell eller major Wester kan jag nu ej erinra mig, och undertecknad närvaro Ouchterlony, för vilken jag vid första tillfället blev föreställd, samt en 4:de person, vars namn jag ej känner;

att vid förrättningen tillgick på vanligt sätt eller närmare så, som i § 5 av särskilda föreskrifter för tillämpning av kungl. förordningen den 10 oktober 1890 angående denaturering av brännvin är angivet;

att denatureringsmedlet enligt uppgift utgjordes av terpentinolja, förvarad å särskilt kärl, vars form jag dock ej kan påminna mig;

att denatureringsmedlet efter kontrollantens anvisning uppmättes och till-sattes brännvinet av förenämnda 4:de person samt

att jag slutligen icke har anledning tro att denatureringsmedlet vid sagda tillfällen icke utgjordes av verklig terpentinolja, enär jag hade för vana att, där så ske kunde, genom lukten förvissa mig om denatureringsmedlets beskaffenhet.

De kungl. styrelsens skrivelse åtföljande handlingarne återställas härhos.
Seflle den 27 december 1913.

Johan Törnqvist.»

Kontrollstyrelsen har i sitt ovanberörda utlåtande yttrat:

»Av de sålunda infortrade, (utlåtandet) i avskrift bifogade yttranden, framgår enligt styrelsens åsikt intet, som styrker riktigheten av den teori angående Ouchterlonys bedrägliga förfarande, som stadsfiskalen G. Lidberg uppställt. Väl synas nämnda yttranden giva vid handen, att denatureringsmedlet, terpentin, i allmänhet ihålles i brännvinet av Ouchterlonys biträde G. Y. Schyldt, men såväl kontrollanter som vittnen åberopa den starka terpentinluk, som städse gav sig tillkänna, varjämte ett par av vittnena bestämt förklara, att de övertygat sig om denatureringsmedlets beskaffenhet. Sättet huru Ouchterlony gått till väga vid sitt bedrägliga förfarande, varom han ännu icke blivit lagligen förvunnen, har av hittills föranstaltade utredningar ej kunnat utrönas och torde ej bliva känt, förrän polismyndigheten fått tillfälle att anställa förhör därom med Ouchterlony och Schyldt.

Då man således icke har kännedom om på vad sätt ifrågavarande bedrägerier skett — man vet ej ens, om de skett i kontrollpersonalens närvaro vid själva denatureringsförrättningarna — och ej heller vid vilka tillfällen de ägt rum eller till vilken omfattning vid varje särskilt tillfälle, är det för närvarande ej möjligt att bedöma, huruvida någon eller några och i så fall vilka av kontrollpersonalen gjort sig skyldiga till försummelse av sådan art, att några bedrägliga åtgärder därigenom möjliggjorts, och alltså ej heller huruvida någon av nämnda personal bör anses ersättningsskyldig».

I denna fråga har ytterligare överståthållareämbetet fått sig ålagt att avgiva utlåtande, och har överståthållareämbetet till åtlydnad därav i skrivelse den 17 januari 1914 meddelat, att, då dittills vunna upplysningar rörande Ouchterlonys åtgöranden och vad därmed stode i samband icke syntes lämna tillräcklig ledning för att avgöra, om och i så fall vilka åtgärder kunde vidtagas i det av revisorerna angivna syftet, överståthållareämbetet uppdragit åt chefen för stockholmspolisens detektivavdelning att söka åstadkomma för bedömandet härav erforderlig utredning; och skulle överståthållareämbetet framdeles meddela Kungl. Maj:t resultatet av denna undersökning.

*Utskottets
yttrande.*

Den av överståthållareämbetet anbefallda utredningen i frågan har, enligt vad utskottet inhämtat, ännu icke slutförts. Emellertid synes det

utskottet redan på grund av de av kontrollstyrelsen införskaffade upplysningarna samt av vad i övrigt förekommit möjligt, att kontrollen vid brännvinsdenatureringen hos Ouchterlony icke i alla avseenden skett i enlighet med gällande föreskrifter. Med hänsyn härtill och då den förlust, staten i förevarande fall synes hava lidit, är av väsentlig storlek, har utskottet ansett lämpligt, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om vidtagande av erforderliga åtgärder för att statens rätt gentemot den eller de i förevarande avseende möjligen försumlige måtte iakttagas.

På grund härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder för tillvaratagande av statens rätt gentemot den eller de, som genom bristfälligt utövad kontroll vid denaturering av brännvin hos färgfabrikanten Artur Harry Ouchterlony må hava åsamkat staten förlust.

Allmänna barnbördshuset.

§ 4.

(Rev. ber. pag. 362, 363; utl. pag. 693—695.)

I § 2 under berättelsen angående allmänna barnbördshuset hava revisorerna anfört följande:

»Revisorerna, som besökt allmänna barnbördshusets nybyggnad å Djurgården, vilken byggnad för sitt ändamål tagits i anspråk från och med innevarande års början, hava därvid fäst sin uppmärksamhet vid att barnbördshusets direktion i visst avseende frångått den av Kungl. Maj:t den 8 april 1910 fastställda planen för byggnadsarbetet, i vilken plan Kungl. Maj:t visserligen medgivit direktionen rätt att vidtaga sådana mindre ändringar, som kunna finnas nödiga eller lämpliga och icke ökade den beräknade kostnaden.

Enligt de fastställda ritningarna skola i våningen en trappa upp vara 10 patientrum för tillsammans 32 patienter. I bottenvåningen upptaga ritningarna lika många sjukrum för samma antal patienter samt därjämte en mindre avdelning bestående av förlossningsrum och fyra patientrum. Denna sistnämnda avdelning torde hava varit avsedd till isoleringsavdelning för infekta sjuka. Souterrängvåningens ena flygel

har varit avsedd till kamrerarekontor, arkiv och bostäder för vaktmästaren samt för köks- och tvättförestånderskorna, varjämte där skulle anordnas ett reservrum.

Sedan direktionen mottagit de fastställda ritningarna, har direktionen emellertid beslutat sådan ändring i byggnadsplanen, vad nämnda souterrängvåning beträffar, att, förutom inskränkning i arkivutrymmet genom anordnande av ett sköterskerum, bostadsrummen för köks- och tvättförestånderskorna samt reservrummet apterats till avdelning för infekta sjuka med fyra patientrum och rum för sköterska. Härigenom har förberörda mindre avdelning i bottenvåningen blivit disponibel för patienter i allmänhet, ehuru väl den vid revisorernas besök ännu icke blivit tagen i bruk.

Denna förändring i den av Kungl. Maj:t fastställda byggnadsplanen synes revisorerna hava varit av den omfattning, att direktionen icke bort hava vidtagit densamma utan att dessförinnan hava inhämtat Kungl. Maj:ts medgivande därtill.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt direktionen över allmänna barnbörds-huset att i anledning av vad revisorerna sålunda anfört avgiva utlåtande, har direktionen infordrat yttrande från byggnadsdelegerade, i vilket yttrande, avgivet den 2 januari 1914 av F. Westermarck, Oscar Herrström och Gustaf Wickman. anföres följande:

»I den ursprungliga planen för sjukhuset finnes såsom revisorerna alldeles riktigt anmärka en mindre avdelning på nedre botten avsedd för med barnsängsfeber och andra smittosamma sjukdomar behäftade barnaföderskor, men under byggnadsarbetets gång kommo byggnadsdelegerade allt mer till den bestämda övertygelsen, att sjukhuset även borde förses med en mindre avdelning, som kunde användas såsom reserv- och evakuationsavdelning särskilt i sådana fall, då den viktiga förlossningsavdelningen av en eller annan orsak måste utrymmas. Sådant kan inträffa vid behövliga reparationer och ännu oftare, då en med epidemisk sjukdom såsom koppor, mässling, skarlakansfeber och dylikt behäftad barnaföderska kunde inkomma på förlossningsavdelningen, innan den smittosamma sjukdomen blivit diagnosticerad. Funnes i sådana fall icke en evakuationsavdelning, måste hela verksamheten vid anstalten inställas för någon tid, medan reparationen eller vederbörlig desinfektion kunde utföras.

För att möta även sådana eventualiteter, ingingo vi till direktionen med ett förslag att inrätta en mindre isoleringsavdelning i samma utrymme, som var avsett till vaktmästarebostad samt bereda honom bostad i annan del av sjukhuset.

Genom en sådan anordning bleve den ursprungliga isoleringsavdelningen ledig för att användas såsom reserv- och evakuationsavdelning, i händelse att förlossningsavdelningen eller någon av de andra avdelningarna av någon av de nämnda orsakerna måste stängas. Denna ändring kunde utan olägenhet vidtagas, och vi voro övertygade om, att den beräknade byggnadskostnaden för sjukhuset icke skulle komma att överskridas.

Vid direktionens sammanträde den 13 maj 1912 blev detta förslag av direktionen antaget, varjämte entreprenadanbudet för denna förändring slutande å 2,300 kronor godkändes.

Sjukhuset har genom detta beslut erhållit en icke oväsentlig förbättring i sin utrustning utan att någon utvidgning av den ursprungliga planen behövt göras. Endast en mindre ändring i lokalernas anordning har vidtagits. Å den beräknade byggnadskostnaden 937,000 kronor finnas för närvarande 84,893 kronor 79 öre över och sedan några ännu återstående kompletteringsarbeten blivit utförda torde direktionen till statsverket kunna återbära emellan 70- och 80,000 kronor.

Under sådana förhållanden kunna vi icke finna, att direktionen överskridit sin befogenhet att utan Kungl. Maj:ts särskilda hörande vidtaga denna ändring, särskilt som Kungl. Maj:t i sitt nådiga brev den 8 april 1910 givit direktionen 'rätt att vidtaga sådana mindre ändringar i planen för arbetet, som kunna finnas nödiga eller lämpliga och icke öka den beräknade arbetskostnaden'.»

I sitt den 3 januari 1914 dagtecknade utlåtande har direktionen med anmärkande, att de av revisorerna omförmälda bostadsrummen för köks- och tvättförestånderskorna samt reservrummet ändrats till vaktmästarebostad och att den i den ursprungliga planen till vaktmästarebostad avsedda lägenheten apterats till avdelning för infekta sjuka, för egen del återopat byggnadsdelegerades yttrande.

Anledningen till vidtagandet av den av revisorerna anmärkta förändringen i den av Kungl. Maj:t fastställda byggnadsplanen har i byggnadsdelegerades av direktionen återopade yttrande angivits vara önskemålet att i sjukhuset erhålla en reserv- och evakuationsavdelning att användas särskilt i sådana fall, då den viktiga förlossningsavdelningen av en eller annan orsak måste utrymmas. Vid detta förhållande har det ådragit sig utskottets uppmärksamhet, hurusom direktionen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 oktober 1913, införd under punkt 120 i det vid statsverkspropositionen den 14 januari 1914 fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, ifrågasatt, att tydligen i nu omförmälda reserv- och evakuationsavdelning skulle i genomsnitt under halva året vårdas åtta patienter. En dylik anordning synes tyda på att behovet av en reserv- och evakuationsavdelning åtminstone numera icke är av mera trängande natur.

Utskottet, som delar revisorernas uppfattning, att ifrågavarande förändring i den fastställda byggnadsplanen varit av den omfattning, att direktionen icke bort hava vidtagit densamma utan att dessförinnan hava inhämtat Kungl. Maj:ts medgivande därtill, har likväl, då den av förändringen förorsakade kostnadsökningen varit av mindre betydelse, endast velat vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmäla.

*Utskottets
yttrande.*

Järnvägsstyrelsen.

§ 5.

(Rev. ber. pag. 528—531; utl. pag. 696—706.)

Under berättelsen angående järnvägsstyrelsen hava revisorerna i § 1 anfört följande:

»Revisorerna hava den 6 oktober innevarande år företagit en besiktningsresa å statsbanelinjen Järna—Norrköping.

Ifrågavarande kommunikationsled har tillkommit på grund av beslut av 1907 års riksdag, som för påbeggynande av en statsbana från Järna station å västra stambanan över Nyköping till Norrköping för en beräknad kostnad av 13,300,000 kronor å 1908 års stat anvisade ett belopp av 2,000,000 kronor. Enligt det vid den kungl. propositionen fogade statsrådsprotokollet beräknades, att sista delen av anslaget skulle utgå under år 1912. För åren 1909—1911 anvisades emellertid endast 4,300,000 kronor emot beräknade 8,100,000 kronor. Orsaken härtill var, att byggnadsarbetet icke kunnat igångsättas så snart som beräknats. Först i januari 1909 underställde järnvägsstyrelsen Kungl. Maj:ts prövning frågan om järnvägens slutliga sträckning och i mars samma år avlämnade styrelsen förslag till entreprenadkontrakt med tillhörande arbetsbeskrivning för utförande på generalentreprenad av bansträckan Järna—Enstaberga. Styrelsen infortrade sedermera anbud på utförande av nämnda bandel. Samtliga de anbud, som inkommo, måste dock förkastas. Sedan järnvägsstyrelsen inlett underhandlingar med aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet, erbjöd sig detta bolag att utföra anläggningen av nämnda bandel för ett belopp, som, med inberäkning av särskilt betingade ersättningar enligt järnvägsstyrelsens beräkning med omkring en halv miljon skulle överstiga kostnaden för arbetet, om detsamma utfördes direkt genom järnvägsstyrelsens försorg.

Med avseende särskilt fäst vid riksdagens flera gånger uttalade önskan om statsbanebyggnaders utförande på generalentreprenad och med hänsyn därtill att arbetenas utförande på entreprenad möjligen skulle bidra till entreprenadsystemets utveckling inom landet tillstyrkte järnvägsstyrelsen dock antagande av bolagets erbjudande. Enligt bemyndigande avslutade också järnvägsstyrelsen i september 1909 med bolaget kontrakt om anläggning av bandelen Järna—Enstaberga.

I enlighet med av järnvägsstyrelsen i oktober 1910 gjord hemställan bemyndigades styrelsen den 22 juni 1911 att utbjuda även anläggningen av bandelen Enstaberga—Åby på generalentreprenad. Då de anbud, som härvid inkommo, icke syntes järnvägsstyrelsen erbjuda någon fördel för statsverket och då försöket att använda generalentreprenad icke medfört därmed avsedda fördelar, hemställde styrelsen, att intet av de avgivna anbuden måtte antagas. Den 15 september 1911 beslöt Kungl. Maj:t låta utföra nu ifrågavarande järnvägsbyggnad direkt genom järnvägsstyrelsens försorg. Jämväl sträckningen Åby—Norrköping utföres omedelbart genom järnvägsstyrelsen.

Vid avlåtandet av framställning till riksdagen om anvisande av medel för år 1911 till fortsättande av banbyggnaden Järna—Norrköping meddelades, att kostnaden för banan i fråga komme att avsevärt överstiga vad som från början beräknats; och angåvos vissa av orsakerna härtill. För riksdagen 1911 framlades en ny kostnadsberäkning slutande på ett belopp av 16,612,000 kronor. Häri ingick kostnaden för vissa föreslagna stationer och hållplatser, som icke upptagits i den till grund för 1907 års riksdagsbeslut framlagda planen för järnvägen och som beräknades förorsaka en ökad kostnad av 519,000 kronor. Däremot ingick ej kostnaden för eventuella anordningar i Nyköping i och för trafikutbyte mellan statsbanan och enskild järnväg, vilken kostnad enligt 1912 års statsverksproposition beräknats till 229,000 kronor.

Till kostnadsökningen hade, enligt vad i propositionen till 1911 års riksdag meddelades, åtskilliga orsaker samverkat. Sålunda hade verkställda geologiska undersökningar givit vid handen, att betydande förstärkningsarbeten, som förut ej beräknats, måst vidtagas. I åtskilliga avseenden, särskilt i fråga om vägomläggningar och bangårdar, hade järnvägsstyrelsen också ansett vidlyftigare och dyrbarare anordningar böra utföras än som förutsattes i det förslag, som låg till grund för beslutet om banans anläggande. En omständighet, som i väsentlig mån bidragit till kostnadsökningen, hade varit de höga å-priser för terrasserings och en del andra arbeten, som legat till grund för entreprenaden Järna—Enstaberga och med vilka priser jämväl räknats för den återstående delen av banan.

Riksdagen uttalade, att den ej kunnat undgå att fästa uppmärksamheten vid den synnerligen avsevärda ökning utöver de ursprungligen beräknade och för riksdagen framlagda kostnaderna, som förekomme i avseende å ifrågavarande statsbaneanläggningar. Då emellertid den förebragta utredningen i ärendet syntes riksdagen med full tydlighet utvisa behovet av anslagens ökande, hade riksdagen ansett sig böra

bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Riksdagen medgav fördenskull anläggandet av nämnda stationer och hållplatser samt anvisade till fortsättande av järnvägsbyggnaden för år 1912 ett anslag av 4,000,000 kronor.

Sedermera hava 1912 och 1913 års riksdagar för statsbanans fortsättande anvisat tillsammans 4,700,000 kronor. Sammanlagt har under åren 1907—1913 anvisats 15,000,000 kronor, vadan alltså ännu återstår att anvisa ett belopp av 1,612,000 kronor.

Beträffande arbetenas fortskridande intill tiden för revisorernas besök, lämnas här följande redogörelse.

Sträckan Järna—Nyköping beräknas kunna öppnas för allmän trafik under instundande december.

Å linjen Nyköping—Enstaberga hade rälsläggning igångsatts och husbyggnader börjat uppföras. Något beslut, huruvida denna bandel kommer att upplåtas för trafik, innan linjen Enstaberga—Norrköping blivit avslutad, föreligger ännu icke.

Då frågan om sättet för utförandet av sträckningen Enstaberga—Norrköping avgjordes först på hösten 1911, kunde arbetena å denna bandel ej påbörjas förr än med 1912 års ingång. Vid revisorernas besök hade terrasseringsarbetena avslutats å en mindre del av sträckningen. För bron över Kilaån hade landfästen uppförts och för bron över Torshagsån påginge grundgrävning och makadamslagning. Vid samtliga vägkorsningar voro landfästen till vägportarna uppförda och erforderliga väganläggningar hade delvis verkställts. Terrasseringsarbeten för vissa bangårdar voro påbörjade.

Å sträckan Åby—Norrköping följer den nya järnvägen östra stambanan. Rälsläggning från Åby mot Norrköping var igångsatt.

Byggandet av statsbanan Järna—Nyköping—Norrköping har sålunda, såsom av det föregående framgår, i flera avseenden varit ägnat att framkalla missräkningar. Medan det ursprungligen beräknades, att hela järnvägssträckan skulle vara färdig omkring utgången av år 1912, torde det dröja minst tre år utöver denna tid, innan arbetet är slutfört. Men ännu anmärkningsvärdare är den stora summa av mer än 3,300,000 kronor, varmed kostnaden för banbyggnaden beräknas överstiga den ursprungligen angivna, på vilken riksdagens beslut om järnvägens byggande grundades. Till denna stora kostnadsökning hava flera omständigheter medverkat. Dels hava åtskilliga anläggningar under byggnadstiden tillkommit, som ej från början voro planerade, dels synas, såsom ock av den föregående redogörelsen framgår, de undersökningar,

som föregingo uppgörandet av den ursprungliga kostnadsberäkningen, ej hava blivit utförda med tillräcklig omsorg och grundlighet.

En bidragande orsak till att denna järnvägssträcka blir den dyraste, som staten någonsin byggt, anse revisorerna ligga i alltför kostsamma husbyggnader. Statens järnvägars överrevisorer hava redan i sin under innevarande år avgivna berättelse framställt anmärkningar mot de alltför höga kostnaderna för banvaktstugorna å ifrågavarande bandel. Samma anmärkning kan ock med lika stort fog riktas mot åtskilliga andra utförda byggnader. Stationshusen ha exempelvis genom höga murar av tegel eller träinhägnader förbundits med närliggande byggnader, vilka anordningar synas onödiga. Vissa stationsbyggnader, särskilt gäller detta Nyköpings, ha fått en arkitektonisk planläggning, som avsevärt ökat kostnaden.

Huvudanledningen till de stora kostnader, denna järnvägssträcka kommer att draga, synes revisorerna emellertid ligga i den splittring av arbetenas utförande, som tillämpats. Användandet av entreprenadsystemet, som framkallats genom riksdagens egna uttalanden, har kommit att medföra stora olägenheter. Före entreprenaden måste vidlyftiga beskrivningar och ritningar utarbetas, vilket från början försenade arbetet. När omsider antagligt entreprenadanbud rörande en del av järnvägsbyggnaden förelåg, betingade denna en vida högre kostnad än vad samma arbete ansetts komma att kosta, om det utförts genom järnvägsstyrelsens försorg. Entreprenören måste ock betinga sig avsevärt längre kontrakterad arbetstid än den eljest beräknade. När därefter nästa del av järnvägsbyggnaden utbjöds, utan att antaglig entreprenör kunde erhållas, gick åter en dyrbar tid förlorad. Och slutligen måste en del av arbetena utföras genom järnvägsstyrelsen, som då givetvis ej kunde på samma sätt administrera företaget, som om arbetets utförande i dess helhet från början påvilat styrelsen. Det hela har måst medföra tidspilan, otillfredsställande planläggning av arbetet och ekonomisk drift.

Med hänsyn till vad ovan anförts vilja revisorerna framhålla nödvändigheten av att förslag om järnvägsbyggnader, innan de föreläggas statsmakterna, äro omsorgsfullt planerade och grundade på noggranna undersökningar, samt att vid byggnaders utförande all den sparsamhet iakttages, som är förenlig med en god ekonomisk omtänksamhet.

På grund av de erfarenheter, som vunnits av å ena sidan de stora genom järnvägsstyrelsen direkt utförda järnvägsbyggnaderna i Norrland, vilka enligt revisorernas uppfattning visat, att järnvägsstyrelsen numera förfogar över en stab av skickliga järnvägsbyggare, och å andra sidan

det mindre lyckliga experimentet med entreprenadssystem vid statsbanebyggnaderna Järna—Norrköping, vilja revisorerna slutligen som sin uppfattning uttala, att det för framtiden torde vara fördelaktigast, om utförandet av åtminstone alla större järnvägsbyggnader uppdrages åt järnvägsstyrelsen utan anlåtande av generalentreprenad.»

Å vad revisorerna sålunda anfört har järnvägsstyrelsen i den 10 december 1913 avgivet utlåtande genmält följande:

»Beträffande dröjsmålet med banbyggnadens fullbordande tillåter sig styrelsen, med hänvisning till sin underdåniga skrivelse den 19 januari 1909 angående alternativa sträckningar för statsbanan ifråga, erinra om, att Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev, som kom styrelsen tillhanda den 28 december 1907, anbefalldes styrelsen att inkomma med förslag till definitiv plan för banan samt att ävenledes avlämna förslag till entreprenadkontrakt jämte övriga i samband därmed erforderliga bestämmelser i och för banbyggnadens utförande på generalentreprenad. Emellertid hade efter 1907 års riksdag inkommit ett flertal framställningar angående alternativa sträckningar för åtskilliga delar av banan såväl i dess norra del som beträffande banans framdragande över Kolmården, vilka framställningar voro av den betydelse, att det ansågs nödvändigt fullständigt undersöka de ifrågasatta alternativa linjerna och att därefter få banans sträckning i huvuddrag fastslagen, innan den definitiva planen kunde till Eders Kungl. Maj:t avgivas. Undersökningarna och utredningarna för dessa alternativa linjer voro så omfattande och tidsödande, att hela året 1908 åtgick för deras verkställande. Då därtill kom, att terrängen så väl beträffande alternativlinjerna som i huvudlinjen var av den beskaffenhet, att noggranna geologiska undersökningar ansågos erforderliga, samt att fordran på, att banbyggnaden borde utföras på generalentreprenad, nödvändiggjorde, att alla ritningar till trummor, broar, vägportar, stationer m. m. voro färdiga före arbetenas utbudande på entreprenad, i stället för att dessa brukade färdigställas först under arbetets gång, där banbyggnaden utförts genom styrelsens egen försorg, så kunde styrelsen, sedan Eders Kungl. Maj:t den 29 januari 1909 fastställt linjens huvudsträckning, först den 1 mars samma år till Eders Kungl. Maj:t överlämna förslag till definitiv plan för bandelen Järna—Nyköping—Enstaberga ävensom förslag till entreprenadkontrakt, varvid styrelsen även redogjorde för de skäl, som syntes styrelsen tala för, att entreprenadanbud till en början endast borde infordras på nu nämnda del av banan.

Efter det att Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 nästpåföljande april månad med viss ändring fastställt denna plan, blevo arbetena genom annons i allmänna tidningar utbudna på entreprenad den 15 maj samma år, varvid bestämdes, att desamma å den ifrågavarande bandelen Järna—Enstaberga skulle så bedrivas, att bandelen kunde öppnas för allmän trafik den 1 oktober 1912. Sedan anbudena därefter inkommit under juli månad men icke befunnits vara antagliga, inleddes underhandlingar om arbetenas utförande med Aktiebolaget skånska cementgjuteriet, som avgivit det billigaste anbudet, med resultat, att entreprenadkontrakt upprättades med nämnda firma den 11 september 1909, varvid firman emellertid betingade sig förlängning i tiden för banans öppnande för allmän trafik från den

1 oktober 1912 till den 1 juli 1913, vilken senare tidpunkt även den blivit några månader överskriden.

Vidkommande arbetena å bandelen Enstaberga—Åby—Norrköping skulle dessa visserligen kunnat forceras så, att banan blivit färdig i sin helhet under år 1914, förutsatt att medel i därför erforderlig omfattning ställts till styrelsens förfogande, men styrelsen håller före, att detta icke varit klokt med hänsyn till den stegring av arbetskostnaderna, som då otvivelaktigt uppstått icke endast å denna bandel utan även för entreprenören å banans norra del. Arbetena å bandelen Enstaberga—Norrköping hava sålunda bedrivits på sådant sätt, att den årligen å de båda bandelarna tillsammans använda arbetsstyrkan kunnat hållas något så när konstant, vilket framgår av nedanstående tablå:

Arbetsstyrkans storlek i medeltal:

Å r.	B a n d e l e n		Hela banan
	Järna—Enstaberga man.	Enstaberga—Åby man.	Järna—Åby man.
1909	332	—	332
1910	815	—	815
1911	1,040	15	1,055
1912	660	365	1,025
1913	456	592	1,048

Av vad ovan anförts torde framgå de huvudsakliga skälen till, att banans färdigbyggande blivit fördröjt.

Beträffande den avsevärda ökningen av banans anläggningskostnader får styrelsen i underdånighet erinra om, att styrelsen redan i sin ovannämnda skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 1 mars 1909, således innan arbetena blivit påbörjade, ansåg sig böra meddela, att de ytterligare undersökningar och utredningar, som verkställdes under nästföregående år, syntes giva vid handen, att de ursprungligen beräknade kostnaderna icke skulle komma att visa sig tillräckliga. Sedan därefter de detaljerade undersökningsarbetena för hela banan avslutats, och vidare resultatet av arbetenas utbudande på generalentreprenad å banans norra del visat, att de å-pris, varmed räknats i de tidigare kostnadsförslagen, måste avsevärt höjas, avgav styrelsen till Eders Kungl. Maj:t den 15 oktober 1910 fullständig utredning beträffande den kostnadsökning för hela banan, som var att förutse, och föreställer sig styrelsen, att det i detta sammanhang är tillräckligt att hänvisa till denna utredning, vilken även återfinnes i bilaga I under utgifter för kapitalökning i 1911 års statsverksproposition.

Någon anledning antaga, att de i denna utredning angivna kostnaderna för banbyggnaden skulle komma att överskridas, föreligger icke.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande att en bidragande orsak till statsbanans Järna—Norrköping höga kostnader syntes ligga i allt för kostsamma husbyggnader, tillåter sig styrelsen i underdånighet anföra följande.

I sin underdåniga skrivelse den 28 oktober 1911 angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1913 hemställde styrelsen om sådan ändring i de av Eders Kungl. Maj:t den 15 november 1907 fastställda bestämmelserna angående storleken av bostäder för statsbanornas tjänstemän, att tjänstemännen i den lägst avlönade personalgruppen — banvakter, stationskarlar med flera — skulle kunna komma i åtnjutande av bostäder om två rum och kök i stället för såsom hittills ett rum och kök, varvid styrelsen dock förutsatte, att dessa lägenheter om två rum och kök icke borde bliva större än de lägenheter om ett rum och kök, som på senaste tiden utförts, eller med en golvyta av cirka 52 kvadratmeter. I det underdåniga förslag till nya byggnader och anläggningar, som styrelsen samtidigt avlämnade, voro också bostäderna för tjänstemän, tillhörande nu ifrågasatt underdåniga skrivelse den 28 oktober 1911 ifrågasatta eller 52 kvadratmeter, utan är densamma i vanliga enkla banvaktstugor 49.0 kvadratmeter och i boställshuset å stationerna 50.7 kvadratmeter. Den av Eders Kungl. Maj:t år 1911 anordnade kommissionen för utredning angående uppförande av boställshus vid statens järnvägar hade i sitt förslag till banvaktstuga, typ 2, föreslagit en nyttig golvyta av 45.6 kvadratmeter, och beräknades av kommissionen kostnaden för ett sådant hus, med ledning av infordrade anbud, till 6,112 kronor 55 öre eller i runt tal till 6,100 kronor. Enär den typ för banvaktstuga, som använts, bland annat, vid statsbanan Järna—Norrköping, och som betingar en kostnad av i medeltal för trä- och stenhus omkring 7,000 kronor i överensstämmelse med styrelsens i oftanämnda underdåniga skrivelse den 28 oktober 1911 uttalade åsikt, gjorts något större än som kommissionen föreslagit, i det att den nyttiga golvytan, såsom ävenledes här ovan meddelats, givits en storlek av 49.0 kvadratmeter, motsvarande en ökning av cirka 7 1/2 procent, synes den kostnadsökning till i runt tal 6,600 kronor för denna banvaktstuga, jämförd med den av kommissionen föreslagna, härigenom vara motiverad. Härtill kommer, att styrelsen ansett önskligt, att det i grunden förefintliga källarutrymmet fullt utnyttjades på så sätt, att även en tvättstuga däruti inrättades, på det att icke, såsom nu i regel är fallet, tvättning av kläder skulle behöva under den kallare årstiden försiggå i köket med därav följande osund och för byggnadens underhåll skadlig imbildning i bostaden. Inrättandet av denna tvättstuga har beräknats öka kostnaderna för stugan ytterligare med omkring 300 kronor. I jämförelse med den av kommissionen ifrågasatta banvaktstugutypen synes det styrelsen som om kostnadsökningen till 7,000 kronor stode i rimligt förhållande till den av oftanämnda kommission beräknade kostnaden för en banvaktstuga.

Emellertid vill styrelsen icke förneka, att denna kostnad är stor i betraktande av, att huset endast innehåller en lägenhet om två rum och kök, men då dessa banvaktstugor beträffande byggnadssättet äro uppförda i överensstämmelse med de allmänna bestämmelser och specialbeskrivningar, som den av Eders Kungl. Maj:t anordnade, här ovan ofta omtalade kommissionen föreslagit, samt med full tillämp-

ning av gällande entreprenadförordning, synes det styrelsen, som om kostnaderna för banvaktstugorna knappast kunna nedbringas på annat sätt, än att man antingen skulle använda ett mindre gott byggnadssätt, vilket emellertid säkerligen medför ökade underhållskostnader, eller också förlägga ett av de båda rummen på vinden.

På detta senare sätt skulle kostnaderna otvivelaktigt kunna icke oväsentligt nedbringas, enär den bebyggda ytan kunde minskas, men husets trevnad bleve minskad i samma mån, enär det måste anses mindre tilltalande, att förbindelsen mellan rummen skall gå genom en kall förstuga och vindstrappa.

I detta sammanhang vill styrelsen meddela, att den i överrevisorernas vid statens järnvägar underdåniga berättelse för år 1912 förekommande tablån över kostnaderna för banvaktstugor, vilken synes hava legat till grund för statsrevisorernas uttalanden om dessa hus, icke giver en fullt riktig föreställning om de i tablån upptagna husens kostnader, jämförda med varandra, enär uppgifterna i densamma icke synas vara med varandra fullt jämförbara. Till en början bör då tagas i betraktande, att det i tablån angivna priset för statsbanans Järna—Norrköping banvaktstuga 7,000 kronor, är ett medeltal av priset för såväl trä- som stenhus, men då alla andra i tablån lämnade uppgifter avse endast trähus, synes det vara riktigast, att så sker även beträffande Järnabanans banvaktstuga, för vilken kostnaden i så fall bör angivas till 6,800 kronor. Vidare är vaktstugan å Järnabanen i grunden försedd med, förutom matkällare, även vedkällare och tvättstuga, vilket — med undantag för 'Enskedestugan' — antingen icke eller endast delvis är förhållandet med de andra husen. Härjämte är beträffande banvaktstuga vid Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar i den bebyggda ytan inräknat även trapp- utsprång och veranda, vilket ej är fallet beträffande Järnabanans stuga, varjämte den angivna byggnadsmassan är beräknad olika, sålunda för vaktstuga vid Västeråsbanan från markytan till takfoten och för 'Enskedestugan' från källargolvet till takåsen, under det att byggnadsmassan för stuga vid Järnabanen är beräknad från sockelns överkant till takfoten. Räknas byggnadsmassan däremot så, som nu sker vid statens järnvägsbyggnader, från sockelns överkant till takåsen, så blir priset per kubikmeter för banvaktstuga vid Järnabanen och Västeråsbanan ävensom för 'Enskedestugan' icke, såsom tablån angiver, respektive kronor 30.07, 15.04 och 13.57 utan i stället kronor 22.45, 13.55 och 18.04 samt för den av 1911 års byggnads-kommission beräknade kronor 22.47.

Härjämte torde erinras om, att husen vid Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar byggts av vid järnvägen ifråga anställda arbetslag mot ackord för arbetets utförande, varemot järnvägsbolaget självt tillsläppt alla materialier mot självkostnad utan att fraktkostnad å den egna banan beräknats. I priset för denna stuga ingår således ingen kostnad för administration och förtjänst för entreprenör.

Beträffande övriga husbyggnader hava specifika anmärkningar icke gjorts annat än beträffande dels vissa mellan stationshusen och avträdesbyggnaderna uppförda förbindelsemurar och träinhägnader, dels den arkitektoniska planläggningen av Nyköpings stationshus. Under hänvisning till bilagda, av statsbanornas arkitekt i ämnet avgivna promemoria får styrelsen vidkommande de anmärkta förbindelsemurarna eller träinhägnaderna meddela, att dessa kosta vid Nyköping och Vagnhärad cirka 700 kronor på varje ställe samt för var och en av övriga stationer, där mur använts, cirka 300 kronor och å station, där träkrank uppsatts, 65 kronor eller sammanlagt för sträckan Järna—Nyköping i runt tal 2,500 kronor, oberäknat den till ungefär 2,000 kronor uppgående kostnaden för muren mellan stationshuset i

Nyköping och persontunneln, vilken mur är uppförd såsom stöd för perrongtaket. Styrelsen tillåter sig härvid såsom sin åsikt uttala, att dessa murar och träinhägnader synas avsevärt bidra till trevnaden å stationen icke endast för den i stationshuset boende personalen utan även för den resande allmänheten. Beträffande planläggningen av Nyköpings stationshus tillåter sig styrelsen endast hänvisa till, vad arkitekten i sin nyssnämnda promemoria anfört.

Enär statsrevisorerna för övrigt icke framfört några detaljerade anmärkningar mot husbyggnaderna utan endast uttalat, att åtskilliga av dem dragit för höga kostnader, är styrelsen icke i tillfälle att yttra sig härom annat än i allmänna ordalag och tillåter sig då anföra följande.

Beträffande planläggningen av husen kan styrelsen för sin del icke finna annat, än att utrymmena äro väl avpassade, i det att expeditioner och för allmänheten avsedda lokaler äro rymliga utan att enligt styrelsens förmenande vara större än som är behöfligt, varjämte bostäderna synas hava sådana dimensioner, att berättigade anmärkningar mot, att de skulle vara för stora, icke torde kunna göras.

Samtliga hus äro vidare vad byggnadssättet beträffar utförda enligt de allmänna bestämmelser och specialbeskrivningar, som ovan omtalade kommissionen förordat.

Slutligen må framhållas, att vid husbyggnadernas uppförande gällande entreprenadförordning fullt tillämpats, såväl vid grundläggningen för husen som vid uppförandet av desamma ovan grunden, och kan därvid nämnas, att beträffande husens uppförande ovan grunden 17 anbud inkommo, vilka varierade så mycket som från 417,000 till 782,000 kronor.

Husens kostnad, inberäknat grund med källare och tvättstuga, utgör per kubikmeter av hela byggnadsmassan, beräknad från sockelns överkant till takåsen, för:

Stationshus vid Nyköping	kronor 20.60
» » Vagnhärad	» 20.60
» » mindre station	» 19.42
Boställshus för tre familjer	» 18.90
Kombinerad banmästare- och banvaktstuga	» 21.72,

vilka kostnader enligt styrelsens förmenande icke kunna anses anmärkningsvärt höga i betraktande av dels de i dessa trakter rådande höga arbets- och materialprisen, dels svårigheten att fördela materialerna och leda arbetet, med de skilda arbetsplatserna spridda på en sträcka av omkring 6.5 mil, dels slutligen det omsorgsfulla sätt, varpå statsbanornas byggnader anses böra utföras för underhållskostnadernas minskande.

Att alltför kostsamt byggnadssätt för husen varit en i högre grad bidragande orsak till, att järnvägsanläggningen blir dyr, torde emellertid knappast enligt styrelsens mening kunna sägas. Ty även om husbyggnaderna, vilkas sammanlagda kostnad för hela banan uppgår till omkring 1,100,000 kronor, skulle kunna utföras exempelvis 15 procent billigare, så bleve banans anläggningskostnader icke minskade med mera än omkring 165,000 kronor, motsvarande endast omkring 1 procent av de totala anläggningskostnaderna.

Med anledning av att statsrevisorerna påpekat, att statsbanan Järna—Norrköping skulle bliva den dyraste järnväg, som någonsin byggts i vårt land, tillåter sig styrelsen i underdånighet framhålla följande.

Den terräng, banan genomlöper, är så kuperad, att kostnaderna för terrasseringsarbetena uppgå till ungefär samma belopp som å Bohusbanan och avsevärt överstiga dessa kostnader för Riksgränsbanan. Om man för jämförelses skull antager, att å-prisen per kubikmeter för omflyttad jord- och bergmassa varit lika å de båda sistnämnda banorna som å statsbanan Järna—Norrköping, skulle kostnaderna per kilometer bana för terrasseringsarbetena utgöra för:

statsbanan Järna—Norrköping	cirka	45,000	kronor
Bohusbanan	»	45,100	»
och Riksgränsbanan	»	34,700	»

Vidare är att märka, att ingen nybyggd bana i Sverige med hänsyn till längden har att uppvisa så många och jämförelsevis stora stationsanordningar som Järnabanan, betingade som de äro *dels* därav, att banan till stor del genomlöper tätt bebyggda trakter, *dels* av att banans tillkomst krävt ombyggnad av de förtvarande, å gamla stambanan belägna stationerna vid Järna och Aby ävensom delvis Norrköping, varjämte stationsanordningarna i Nyköping med vissa nödvändiga omläggningar av Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg och, därest sådant beslutas, förbindelsespår till denna banas station i Nyköping givetvis måste draga betydande kostnader, *dels* slutligen därigenom, att stationerna måst utföras så, att de lämpa sig för en stor genomgångstrafik av såväl snabba som tunga tåg. För jämförelse må anföras, att under det att vid öppnandet av allmän trafik å statsbanan genom Bohuslän och statsbanan Gellivare—Riksgränsen kostnaderna för stationerna räknat per kilometer av banlängden uppgingo till respektive cirka 9,800 och 11,000 kronor, komma de vid statsbanan Järna—Norrköping att uppgå till i runt tal 29,700 kronor.

Slutligen bör man taga i betraktande, att å de hittills i Sverige utförda bananläggningarna trafiken vid banornas öppnande för allmän trafik varit jämförelsevis svag och endast småningom utvecklats, varvid nödiga förstärknings- och utvidgningsarbeten först i mån av behov blivit utförda. Å Järnabanan däremot kommer tågintensiteten antagligen redan ett eller annat år, efter det banan färdigbyggts, att bliva för våra förhållanden mycket stor och för övrigt av sådan art, att banans byggnadssätt alltigenom måste från början vara minst lika kraftigt som på de förnämsta av landets övriga huvudbanor. Härav följer, att det icke kan vara riktigt att jämföra byggnadskostnaderna för Järnabanan med de anläggningskostnader, som övriga banor betingat vid deras öppnande för allmän trafik.

I detta avseende tillåter sig styrelsen här nedan att jämta den kostnad per kilometer, som statsbanan Järna—Norrköping högst torde komma att betinga, även angiva de vid 1912 års utgång bokförda byggnadskostnaderna per kilometer för vissa andra statsbanedelar, å vilka trafikintensiteten torde vara ungefärligen jämförlig med den, som kommer att bliva rådande å statsbanan Järna—Norrköping tämligen snart efter denna banas färdigbyggande.

Bandel.	Kostnad per kilometer.
Järna—Norrköping	kronor 145,000
Stockholm—Göteborg	» 203,000
Katrineholm—Malmö	» 153,000
Gellivare—Riksgränsen	» 173,000

Beträffande till sist statsrevisorernas slutliga uttalande, att det för framtiden torde vara fördelaktigast om utförandet av åtminstone alla större järnvägsbyggnader åläge styrelsen utan anlitande av generalentreprenad, så vill styrelsen för sin del instämma i detta uttalande, vilket överensstämmer med de åsikter i denna fråga, som styrelsen vid flera tidigare tillfällen själv givit uttryck för inför Eders Kungl. Maj:t.»

Den i järnvägsstyrelsens utlåtande åberopade, av statsbanornas arkitekt i ämnet avgivna promemorian är, enligt utlåtandet bifogad avskrift, av följande lydelse:

»Med anledning av statsrevisorernas mot husbyggnaderna å statsbanelinjen Järna—Nyköping gjorda anmärkningar, får jag härmed yttra följande:

1. Den mellan stationshus och avträdesbyggnad uppförda väggen har till ändamål

att förena dessa byggnader till ett komplex. Det har nämligen anmärkts att dessa små byggnader och kurar, som behövas kring stationshus, göra ett småplottrigt intryck, vadan någon åtgärd till förhindrande härav vore önskvärd;

att för den resande allmänhetens ögon dölja de hushållsförehavanden, som bestå i mattpiskning, vedhuggning, rensning av diverse tunnor och lårar samt dessas härbärgerande;

att i förening med ytterligare en mur avskilja en bakgård å större stationer, där sådant lämpar sig. I städer och å de flesta landslägenheter består man sig med en gård, men för stationsinspektorens hushåll har detta icke unnats.

Sådana inhägnader äro vanliga å stationer i Danmark och England, som undertecknad särskilt iakttagit. I vårt land är sådant byggnadssätt icke någon nyhet. Som exempel nämnes att i Skövde gamla stationshus inrättades medelst murar en bakgård för ovannämnda ändamål. Uppåkra stationshus i Skåne är på samma sätt försedd. Enkla murar mellan husen äro uppförda i Åkarp (där även ställverkshuset är inkorporerat), Floda, Kumla, Mosås samt plank mellan trähus i Väsby och Märsta, Norrvikenstypen, vilken begagnats vid Tullinge, Uttran m. fl. Dessa mellanplankningar äro emellertid vanligen icke höga i annat fall än då de bilda bakvägg för utspringande skärmtak å ställen, där sådant för passagerarströmmen kräves. Å de sex ifrågavarande stationerna Hölö, Tystberga, Sjösa, Västerljung, Lästringe, Enstaberga, utgör nämnda murs höjd 1.8 meter över sockeln. Av de återstående är muren i Vagnhärad 2 meter hög och i Nyköping 1.5 meter över sockeln. Plattformsmuren, som bär plattformstaket, är naturligtvis högre. Dessa avplankningar tjäna dessutom till uppsättning av den mångfald reklamaffischer och annonser, som numera icke få uppsättas på själva stationshuset och för vilka å andra håll stora ställningar hava måst byggas invid plattformarna.

2. Beträffande de anmärkta plandispositionerna vid vissa byggnader kan det endast vara tal om Nyköpings stationshus, enär de övriga fått en enkel rektangulär planform.

Men Nyköpings är sammansatt av 2 rektanglar, vartill kommer utbyggnad av tvenne trapphus, som icke fått plats inom rektanglarna. Detta senare är nämligen en utväg, när det gäller att bostadstrapporna icke få avbryta kommunikationen mellan lokalerna i bottenvåningen. Dessa lokaler böra, för den mest möjliga inskränkning av personal, ligga i ett visst förhållande till varandra, och detta kan

icke ordnas utan att trapporna förläggas helt eller delvis utom byggnadskroppen, såvida icke lokalerna tilltagas onödigt stora, så att därigenom trapporna komma inom.

Detta giver för övrigt en relief åt byggnaden, som bör vara tilltalande.

3. Beträffande de estetiska anmärkningarna har jag intet att anföra.

Stockholm den 5 december 1913.

Folke Zettervall.»

Med anledning av vad i förevarande hänseende å ömse sidor anförts, har utskottet velat, i likhet med revisorerna, framhålla dels såsom anmärkningsvärt de alltför höga kostnaderna för husbyggnaderna vid järnvägen, särskilt banvaktsstugorna, dels ock att, ehuru järnvägslinjen Järna—Nyköping i enlighet med riksdagens därom uttalade önsknings utförts medelst anlåtande av generalentreprenad, resultatet härav icke motsvarat de förväntningar, riksdagen hyst beträffande fördelarna av detta systems användande. Under uttalande härav får utskottet vad sålunda förekommit för riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

Vattenfallsstyrelsen.

6 §.

(Rev. ber. pag. 559; utl. pag. 714, 715.)

I § 2 under berättelsen angående vattenfallsstyrelsen hava revisorerna anmärkt följande:

»Vid granskning av vattenfallsstyrelsens räkenskaper för revisionsåret har det väckt revisorernas uppmärksamhet, att å den för Älvkarleby kraftverksbyggnad hos aktiebolaget Föreningsbankens avdelningskontor i Älvkarleö upplagda giroräkningen inestätt väsentligt högre behållningar än som, så vitt av räkenskaperna framgår, varit av behovet påkallade. Å nämnda räkning hava nämligen vid halvmånadsskiftena inestätt belopp växlande mellan högst 842,805 kronor 22 öre samt lägst 440,270 kronor 17 öre; och har medeltalet av ifrågavarande behållningar avsevärt överstigit 600,000 kronor. Uttagningarna hava under en månad uppgått till sammanlagt 130,324 kronor 82 öre men i regel månatligen ej nått upp till 100,000 kronor.

Det synes revisorerna uppenbart, att behållningarna å bankkontot i förhållande till behovet varit opropotionerligt stora, och då sålunda

medel onödigt dragits från statsverkets giroräkning i riksbanken, har statsverket därigenom åsamkats förlust.

Likaledes hava revisorerna uppmärksammat, att hållandet av en kraftverksbyggnadens egen bankräkning i Älvkarleö medfört en direkt utgift, i det att till bankkontoret därstädes av byggnadsmedlen utbetalats ett månatligt arvode å 125 kronor».

I denna fråga har vattenfallsstyrelsen i den 16 januari 1914 avgivet utlåtande anfört:

»Med aktiebolaget Föreningsbanken i Stockholm har vattenfallsstyrelsen träffat överenskommelse, enligt vilken nämnda bank skall genom sitt avdelningskontor i Älvkarleö bestrida de för Älvkarleby kraftverksbyggnad erforderliga kassörsgöromålen mot en årlig ersättning av 1,500 kronor jämte ersättning för porto. I nämnda överenskommelse är vidare stipulerat, att Föreningsbanken skall gottgöra vattenfallsstyrelsen för de penningmedel, som för Älvkarleby kraftverksbyggnads räkning insättes hos banken, ränta efter en procent utöver den av banken för giroräkning annonserade räntesatsen. En liknande anordning med anlitande av bankinrättning för utförande av kassörsgöromål tillämpar vattenfallsstyrelsen även vid Porjus kraftverksbyggnad och Södertälje kanalverk samt lärer jämväl tillämpas vid statens järnvägsbyggnader. Den ränta, som enligt vad ovan sagts gottgöres vattenfallsstyrelsen, inberäknas i statens vattenfallsverks driftöverskott och tillgodoföres således statsverket.

Innan överenskommelsen med Föreningsbanken avslutades, gjorde vattenfallsstyrelsen förfrågan hos riksbankens avdelningskontor i Gävle, huruvida överenskommelse kunde träffas om bestridande genom dess försorg av kassörsgöromålen för Älvkarleby kraftverksbyggnad, men erhöll vattenfallsstyrelsen ett avböjande svar å denna sin förfrågan.

Om nämnda överenskommelse med Föreningsbanken icke blivit träffad, hade vattenfallsstyrelsen måst inrätta ett särskilt kassakontor vid Älvkarleö, vilken anordning naturligtvis hade blivit betydligt dyrbarare än den nu tillämpade. Troligen hade icke heller förhöjd ränta då erhållits. Uppgårelsen med Föreningsbanken måste således anses vara förenad med avsevärd vinst för staten.

Vid sådant förhållande har vattenfallsstyrelsen icke funnit det vara av någon större betydelse, om å giroräkningen hos Föreningsbanken inestått större belopp, än som strängt taget varit behövt. Vid bedömning av behovet bör beträffande anslagsmedel av förevarande art tagas hänsyn till dels, att marginalen för oförutsedda utbetalningar måste vara jämförelsevis stor, dels att medlen bära vara lätt tillgängliga.

Vidare är att märka, att statens affärsdrivande verk skola redovisa för avkastningen å det av vederbörande verk disponerade kapitalet, och att riksbanken icke betalar någon ränta för inestående medel.

Redan innan riksdagens revisorer framställt förevarande anmärkning, hava emellertid åtgärder vidtagits, för att behållningarna å bankkontot skulle stå i närmare proportion till behovet, såsom framgår av nedan intagna utdrag av räkningen med aktiebolaget Föreningsbanken för senare hälften av år 1913.

Månad.	Behållning vid månadens mitt.	Behållning vid månadens slut.	Uttagning under månaden.
juli.....	366,978: 15	491,693: 46	102,777: 60
augusti.....	387,317: 26	544,068: 10	248,551: 75
september.....	459,975: 75	344,237: 38	201,738: 73
oktober.....	313,950: 46	181,595: 70	164,493: 01
november.....	235,863: 61	77,266: 62	210,516: 21
december.....	235,486: 29	32,787: 83	246,755: 17

Slutligen tillåter sig vattenfallsstyrelsen erinra därom, att enligt den för vattenfallsstyrelsen gällande nådiga instruktionen styrelsen är berättigad att, om riksbankskontor icke finnes å ort, där underlydande verk eller förvaltning har sitt säte, hava medel innestående i bank med av Eders Kungl. Maj:t fastställd ordning.

Utskottet, som visserligen icke har något att i och för sig erinra mot att vattenfallsstyrelsen, då riksbankskontor icke finnes i Älvkarleö, haft penningmedel innestående hos aktiebolaget Föreningsbankens avdelningskontor därstädes, har likväl velat framhålla, att enligt utskottets mening de av vattenfallsstyrelsen anförda omständigheter, att statens affärsdrivande verk skola redovisa för avkastningen å det av vederbörande verk disponerade kapitalet, och att riksbanken icke betalar någon ränta för innestående medel, icke få medföra, att ett sådant verk, i ändamål att få tillgodoräkna sig ränta, hos enskild bankinrättning har innestående större belopp än som erfordras för löpande utgifter å platsen. I detta sammanhang har utskottet jämväl velat erinra om önskvärdheten därav, att av riksdagen beviljade anslag icke från statskontoret eller riksgäldskontoret lyftas till större belopp än som erfordras för den närmaste tiden. Under uttalande härav får utskottet vad sålunda förekommit för riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

Kommittéer och liknande beredningar.

§ 7.

(Rev. ber. pag. 596; utl. pag. 717, 718.)

Revisorerna hava i sin berättelse angående de av Kungl. Maj:t tillsatta kommittéer eller liknande beredningar bland annat omförmålt, att revisorerna vid granskningen av 1912 års räkenskaper från sådana

kommittéer och beredningar funnit, att åtskilliga kommittéer inköpt möbler och andra inventarier, ofta till ganska avsevärda belopp, vilka inköp ofta torde hava föranletts därav, att kommittén ej kunnat beredas möblerad lokal inom någon statens fastighet och tillfälle till förhyrande av sådan lokal ej heller yppats. Då det emellertid vore av vikt, att de sålunda inköpta inventarierna bleve vid vederbörande kommittéers upplösning för statsverkets räkning tillvaratagna, hade revisorerna ansett önskvärt, att föreskrifter meddelades till främjande av ett sådant mål.

Härom har överintendentensämbetet i den 17 januari 1914 avgivet utlåtande anført, att ämbetet, lika med revisorerna, hölle före, att angeläget vore att vad som för här omhandlade ändamål redan vore eller framdeles bleve för statsmedel inköpt komme att noga tillvaratagas, ävensom i sådant hänseende föreslagit — såsom ock i under utarbetande varande förslag till ämbetets omorganisation torde komma att ske — att inventarier av ifrågavarande slag skulle ställas under ämbetets vård och inseende, varav ock syntes böra följa, att inköp av inventarier, då sådana för kommittéers med fleres räkning måste göras, skulle, till vinnande av önskvärd enhetlighet och reda, uppå framställning av vederbörande, verkställas genom ämbetets försorg för medel, som kunde härför ställas till ämbetets disposition.

*Utskottets
yttrande.*

I likhet med revisorerna anser utskottet önskvärt att bestämmelser i det av revisorerna angivna syftet meddelas. Därutöver synes det utskottet lämpligt, att föreskrifter givas för vinnande av enhetlighet och reda vid inköp av inventarier för kommitté eller beredning.

På grund härav hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t meddela föreskrifter beträffande såväl inköp av inventarier för av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté eller liknande beredning som ock dispositionen av dylika inventarier vid kommittés eller berednings upplösning.

Brandförsäkring av statens byggnader.

§ 8.

(Rev. ber. pag. 622—625; utl. pag. 718—775.)

I sin berättelse hava revisorerna slutligen framhållit såsom önskvärt, att bestämda föreskrifter varda meddelade till lösande av frågan beträffande brandförsäkring av statsverkets fasta och lösa egendom.

Härvid hava revisorerna anfört bland annat följande:

»Genom kungl. brevet den 27 juni 1821 föreskrevs, att brandförsäkring icke skulle tagas å kronans förut ej brandförsäkrade byggnader.

I anledning av uppkommen fråga om brandförsäkring av den nya operabyggnaden i Stockholm yttrade till statsrådsprotokollet över finansärenden den 13 januari 1899 föredragande departementschefen, att det visserligen vore sant, att statsverket i allmänhet vore sin egen assuradör, men att med avseende å dels operabyggnadens höga värde, dels ock därå att operabyggnaden vore statens enda byggnad för operaverksamhet och utsatt för relativt taget större fara för eldsvåda än statens byggnader i allmänhet, det syntes vara av tillbörlig klokhet och omtanke betingat, att denna byggnad bleve till sitt fulla värde brandförsäkrad, vadan anslag borde utgå till bestridande av kostnaden för gäldande av sådan försäkring. Statsutskottet, som icke funnit sig av de i statsrådsprotokollet anförda skäl övertygat om nödvändigheten av att i detta fall frångå den åsikt, som i allmänhet gjort sig gällande, att statsverket är sin egen assuradör, avstyrkte Kungl. Maj:ts i enlighet med statsrådets hemställan avgivna förslag; men genom gemensam votering beviljade riksdagen det begärda anslaget, 18,314 kronor. Sedermera har anslag för berörda ändamål alltjämt utgått; och från och med senare hälften av år 1908 är även nya dramatiska teaterbyggnaden försäkrad mot brandskada.

Även i många andra fall har man frångått regeln, att staten är sin egen assuradör; och få revisorerna exempelvis meddela,

att i § 16 av kungl. kungörelsen den 4 juni 1908, angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, föreskrives, att arrendator skall tillförbindas, att, företrädesvis i brandstods-förening för länet eller i orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan avdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till dess fulla, i behörig ordning uppskattade värde;

att enligt § 65 av gällande stadga för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 januari 1886, seminariernas lösa egendom skall genom rektors försorg i behörig ordning brandförsäkras;

att lanbruksakademiens samtliga fastigheter så väl i huvudstaden som utom densamma äro brandförsäkrade;

att serafimerlasarettets byggnader äro brandförsäkrade;

att bland allmänna barnhusets utgifter förekomma försäkringsavgifter, utgörande brandförsäkrings-, glasförsäkrings- och olycksfallsförsäkringsavgifter; samt

att, enligt vad räkenskaperna för Ultuna och Alnarps egendomar utvisa, egendomarnas hästbesättningar äro försäkrade i hästförsäkringsbolag inom orterna.

Sedan chefen för statens järnvägsbyggnader i memorial den 15 juli 1858 anhållit om Kungl. Maj:ts föreskrift, huruvida de permanenta byggnader av flera slag dels av sten, dels av trä, vilka för statens järnvägsbyggnader voro under uppförande eller framdeles komme att uppföras, borde brandförsäkras, har Kungl. Maj:t den 30 juli 1858 förklarar sig anse skäl icke vara att ifrågavarande byggnader brandförsäkras.

Däremot har, enligt vad revisorerna inhämtat, Kungl. Maj:t dels den 18 april 1913 medgivit vattenfallsstyrelsen att av de under styrelsens förvaltning hörande medel utbetala de premiebelopp, som belöpa å försäkringar av den under styrelsens förvaltning ställda fasta och lösa egendom, dels den 23 maj 1913 bemyndigat byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström att försäkra under kommissionens förvaltning ställd egendom.»

Med anledning av vad revisorerna i denna fråga yttrat, har Kungl. Maj:t infordrat utlåtanden från åtskilliga myndigheter, i vilkas vård finnes statsegendom av ifrågavarande slag. Beträffande de i ärendet inkomna utlåtanden tillåter sig utskottet hänvisa till sid. 718—775 i revisorernas berättelse.

*Utskottets
yttrande.*

Av nyssnämnda utlåtanden har utskottet inhämtat bland annat, att på initiativ av statsrådet och chefen för finansdepartementet särskild person erhållit i uppdrag att verkställa närmare utredning i ämnet. Vid sådant förhållande har utskottet, som för sin del anser en utredning i frågan av behovet påkallad, endast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

§ 9.

Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit dels hava medfört åsyftad rättelse, dels vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad, dels ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, dels slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; vilket utskottet skolat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 12 juni 1914.

På statsutskottets vägnar:

F. CL:SON WACHTMEISTER.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar greve *F. Cl:son Wachtmeister*, *H. F. Lamm*, greve *Ph. O. L. Klingspor*, *O. M. Strömberg*, *A. N. Hahn*, *A. C. Lindblad*, *A. Åström*, *J. Nilsson*, *A. W. Lindh*, *J. L. Widell* och *J. S. Almer*.

från andra kammaren: herrar *A. Ekman*, *J. Ström*, *G. Odqvist*, *N. E. Lindberg*, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *A. P. Gustafsson* i Örebro, *A. Anderson* i Råstock, *H. Lemke*, *J. Andersson* i Stårte, *K. O. Strid*, *S. E. Andersson* i Hägelåkra och *S. Bengtsson* i Norup.
